

> Retouradres Postbus 20901 2500 EX Den Haag

De voorzitter van de Eerste Kamer
der Staten-Generaal
Postbus 20017
2500 EA DEN HAAG

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Rijnstraat 8
2515 XP Den Haag
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

T 070-456 0000
F 070-456 1111

Ons kenmerk
IENW/BSK-2025/106476

Bijlage(n)
2

Datum 20 mei 2025
Betreft Evaluatierapport Tijdelijke Impulsregeling
Klimaatadaptatie en wijziging artikel Waterwet

Geachte voorzitter,

Hierbij ontvangt u het evaluatierapport aan van de Tijdelijke Impulsregeling Klimaatadaptatie 2021 – 2027 en van de wijziging van artikel 7.22d van de Waterwet, een wijziging die in 2020 is doorgevoerd.

Met de wijziging van de Waterwet is de bekostiging van de Impulsregeling uit het Deltafonds mogelijk gemaakt. Met de nu gedane evaluatie wordt voldaan aan de wettelijke verplichting om binnen vijf jaar na inwerkingtreding van deze regeling en wijziging van de Waterwet, dat wil zeggen voor 1 juli 2025, deze in samenhang te evalueren en een verslag daarvan te zenden aan de Staten-Generaal.

De Impulsregeling Klimaatadaptatie van het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie (DPRA) ging in 2021 van start met drie aanvraagronde. Projecten moesten gericht zijn op voorkomen en beperken van wateroverlast, droogte en overstromingen. Maatregelen gericht op hittestress vielen buiten de regeling. Tot eind 2023 kon een aanvraag worden ingediend. Projecten moeten vóór 1 januari 2028 zijn gerealiseerd. De regeling is destijds door het kabinet besloten als eenmalig subsidietraject.

Resultaten

Wetswijziging

De wijziging van de wet had als doel om subsidieverstrekking uit het Deltafonds mogelijk te maken voor regionale maatregelen ter bestrijding van wateroverlast. Er was in 2020 een groot draagvlak voor deze wijziging van de Waterwet in de Tweede Kamer. Het wetsvoorstel is destijds unaniem aangenomen. Destijds is toegelicht aan de Tweede Kamer dat deze subsidie werd bekostigd uit de investeringsruimte van het Deltafonds en daarmee niet ten koste ging van waterveiligheidsmaatregelen. Gezien het betrekkelijk geringe percentage van het budget voor de Impulsregeling Klimaatadaptatie ten opzichte van de middelen van het Deltafonds, kan worden geconstateerd dat de Impulsregeling inderdaad geen bedreiging heeft gevormd voor investeringen in waterveiligheid.

Geconcludeerd kan worden dat de wetswijziging tot het gewenste resultaat heeft geleid. De wijziging van de Waterwet heeft de juridische en financiële randvoorwaarden gecreëerd om de afspraken uit het Bestuursakkoord

Klimaatadaptatie te realiseren (met uitzondering van hittestress). Hiermee werd het mogelijk om via het Deltafonds subsidies te verstrekken aan decentrale overheden voor maatregelen tegen wateroverlast, droogte en overstromingen.

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Ons kenmerk
IENW/BSK-2025/106476

Impulsregeling Klimaatadaptatie

Inhoud: Met de beschikbaar gestelde middelen uit de Impulsregeling Klimaatadaptatie zijn en worden de komende jaren veel projecten versneld gerealiseerd om Nederland klimaatrobuster te maken. Dit betreft hoofdzakelijk projecten op kleine (gemeentelijke) schaal, voornamelijk op straat- of wijkniveau. Maatregelen richten zich vooral op het tegengaan van wateroverlast, vaak in combinatie met aanpak van droogteproblemen. Daarbij wordt aangehaakt bij projecten die al in voorbereiding waren. Het gaat veelal om het 'ontstenen' en vergroenen van de openbare ruimte en maatregelen om bovengrondse en ondergrondse infiltratie te bevorderen. Ook zijn er ingrepen waarbij door aanpassing van rioleringen de overloop van afvalwater bij hevige regenval wordt beperkt. Verder worden vijverpartijen, wadi's (groene greppels in stedelijk gebied), beken en greppels uitgegraven of aangelegd. Deze maatregelen bevorderen de wateropvangcapaciteit en de sponswerking van de bodem. Er worden relatief weinig regionale of gebiedsoverstijgende projecten gerealiseerd aangezien deze vaak een langere voorbereidings- en uitvoeringstijd hebben dan via de Impulsregeling mogelijk was.

Proces: Het aanvraagproces van de Tijdelijke Impulsregeling Klimaatadaptatie kende drie rondes verspreid over drie jaren: 2021, 2022 en 2023. De investeringsvoorstellen moesten aan een aantal algemene voorwaarden voldoen. Het aanvraagproces en de vereiste cofinanciering heeft geleid tot intensivering van de samenwerking binnen de 45 DPRA-werkregio's. In sommige gevallen was de impulsregeling het startschot voor regionale samenwerking en moest een DPRA-regio speciaal worden opgericht om aanvragen te kunnen doen. In andere regio's werd al samengewerkt aan klimaatadaptatie. In die regio's heeft de regeling gezorgd voor intensiveringen op dit thema. Door de Impulsregeling Klimaatadaptatie is er meer bestuurlijke steun ontstaan om klimaatadaptatie als structurele opgave te zien.

Conclusies:

- Over het algemeen is de Impulsregeling Klimaatadaptatie ervaren als een groot succes, zowel inhoudelijk als procesmatig. Het tweeledige hoofddoel van de regeling is bereikt: het versnellen van maatregelen ten aanzien van opgaven voor klimaatadaptatie én het versterken van regionale samenwerking en bewustwording.
- Naast de beschikbaar gestelde € 200 miljoen van het Rijk is meer dan € 400 miljoen vrijgemaakt aan cofinanciering op decentraal niveau. Met de uitvoering van de maatregelen wordt bijgedragen aan de realisatie van een klimaatbestendige leefomgeving in 2050.
- Alle 45 DPRA-werkregio's hebben aanvragen ingediend. Uit de praktijk blijkt daarbij dat de balans tussen een gelijkmatige verdeling van het beschikbare budget binnen een werkregio én prioritering van maatregelen soms doorsloeg naar het eerste. Veel werkregio's hebben voor een diplomatieke aanpak gekozen: middelen verdelen op basis van factoren als demografie en oppervlakte en niet op urgentie van klimaatproblematiek. Daarbij speelden praktische aspecten mee (wat ligt er al op de plank, wat kan snel). Daardoor was de koppeling met stresstesten en risicodialogen niet altijd optimaal.

- Procesondersteuning voor aanvragen via een daarvoor ingericht loket bij Rijkswaterstaat heeft de werkregio's effectief geholpen. Aan de eis om de uitvoeringslasten minimaal te houden is niet volledig voldaan. Dit kwam door de gedetailleerde verantwoordingsvereisten die verbonden zijn aan de financieringsvorm van specifieke uitkeringen.
- Er is brede behoefte aan meer (structurele) financiering van klimaatadaptatiemaatregelen en betere monitoring van klimaatadaptatiemaatregelen.

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Ons kenmerk
IENW/BSK-2025/106476

Aanbevelingen

Uit de evaluatie komt een vijftal aanbevelingen naar voren:

1. Er worden diverse aanbevelingen gedaan over een eventuele nieuwe regeling.
2. Aanbevolen wordt een landelijk meetinstrument te ontwikkelen, inclusief nulmetingen, om de impact van klimaatadaptatiemaatregelen beter te kunnen monitoren.
3. Geadviseerd wordt het Kennisportaal Klimaatadaptatie gericht in te zetten: verbeter de toegankelijkheid van kennis en best practices door selectie en bundeling van informatie, bijvoorbeeld in de vorm van overzichtsartikelen per type maatregel.
4. Ook wordt aanbevolen te onderzoeken hoe samenwerking met private en semipublieke partijen kan worden versterkt om klimaatadaptatie breder te verankeren.
5. Als laatste advies wordt gesuggereerd het hiaat m.b.t. hittestress op te lossen door financiering te koppelen aan de Actieagenda Hitte en de herijking van de Nationale Klimaatadaptatiestrategie (NAS'26) in de opgave 'Hittebestendige Stad' via bestaande of nieuw vorm te geven financiële regelingen. Een route hiervoor zou mogelijk ook via het Deltafonds kunnen lopen middels voeding vanuit andere departementen.

Reactie op de Aanbevelingen

Hieronder wordt puntsgewijs op de gegeven aanbevelingen ingegaan.

1. In het geval dat er een nieuwe regeling komt zullen we de aanbevelingen uit deze evaluatie meenemen. De Impulsregeling was echter bedoeld als éénmalige bijdrage vanuit het Rijk, er is op dit moment geen vervolg voorzien.
2. Er wordt al gewerkt aan een landelijk meetinstrument op nationale en regionale schaal. Het PBL werkt samen met verschillende kennisinstellingen en ministeries aan een nationale monitoringsystematiek die het nationale klimaatadaptatiebeleid moet ondersteunen. Met deze nationale systematiek wordt beoogd om gedurende de periode 2027-2050 en daarna consistente informatie beschikbaar te hebben om te beoordelen of de klimaatrisico's in Nederland afnemen, gelijk blijven of toenemen. De systematiek zal het ook mogelijk maken om te bepalen wat de bijdrage daaraan is van klimaatverandering, sociaal-economische veranderingen en het gevoerde klimaatadaptatiebeleid.
Op regionale schaal wordt er binnen het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie gewerkt aan de Regionale Monitor Klimaatadaptatie. Aanvullend op de landelijke indicatoren bestaat de regionale monitoringssystematiek uit indicatoren die decentrale overheden zelf kunnen kiezen en door henzelf moeten worden gemeten. De resultaten van de monitoring komen beschikbaar via de Klimateffect Atlas.
3. De aanbeveling over het Kennisportaal Klimaatadaptatie wordt meegenomen bij de doorontwikkeling van het portaal.
4. In het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie wordt samengewerkt met private en semipublieke partijen. De 45 werkregio's (bestaande uit decentrale

overheden) werken samen met deze partijen aan het klimaatbestendig maken van de ruimtelijke inrichting en de vitale functies en netwerken.

5. De ministeries VWS, VRO en IenW werken aan de Aanpak Hitte. Dit is een kortetermijnaanpak en voorzien is dat deze budgetneutraal wordt ingericht. De verwachting is dat de Kamer hier voor de zomer nader over geïnformeerd wordt. In 2026 verschijnt ook de, in het Regeerprogramma aangekondigde nieuwe Nationale klimaatadaptatiestrategie (NAS), die aandacht zal besteden aan de aanpak van hittestress op de korte, middellange en lange termijn. Zoals uit de evaluatie blijkt is financiering van hittemaatregelen vanuit het Deltafonds momenteel niet mogelijk. Het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie verkent momenteel de mogelijke opties om te komen tot structurele financiering van klimaatadaptatiemaatregelen, waaronder ook de aanpak van hittestress.

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Ons kenmerk
IENW/BSK-2025/106476

De evaluatie van de Impulsregeling Klimaatadaptatie concludeert dat er vooral lokale maatregelen zijn getroffen. Dit heeft te maken met de opzet van de impulsregeling, waarin geen ruimte was voor projecten die een langere voorbereidings- en uitvoeringstijd vragen. Daarnaast speelt dat er voor regionale of gebiedsoverstijgende projecten niet altijd voldoende informatie beschikbaar is welke maatregel het beste is en voor welke locatie. Daarom werken we voor wateroverlast aan een landelijk beeld waarop de belangrijkste knelpunten door grootschalige regen worden getoond. De verwachting is dat de Kamer dit landelijk beeld in het najaar van 2025 zal ontvangen.

Afsluitend

Het is goed om te zien dat de evaluatie van de Tijdelijke Impulsregeling Klimaatadaptatie vooral positieve punten oplevert. Tot 2028 zullen nog veel projecten worden opgeleverd die mede mogelijk zijn gemaakt door de Impulsregeling Klimaatadaptatie.

Zoals aangegeven in het Regeerprogramma wordt op dit moment onder andere gewerkt aan de Nationale Adaptatiestrategie. Het ontwerp hiervan wordt volgens planning aan het eind van dit jaar naar de Tweede Kamer verstuurd.

Hoogachtend,

DE MINISTER VAN INFRASTRUCTUUR EN WATERSTAAT,

Barry Madlener

Evaluatierapport

**Tijdelijke Impulsregeling Klimaatadaptatie en wijziging artikel
Waterwet**

Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat

31 maart 2025 - Public

Contactpersoon

ARCADIS NEDERLAND

Arcadis Nederland B.V.
Postbus 220
3800 AE Amersfoort
Nederland

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	4
1 Introductie	6
1.1 Achtergrond	6
1.1.1 Aanleiding	6
1.1.2 Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie	6
1.2 Scope en doel evaluatie	7
1.3 Onderzoeksvragen en aanpak	7
1.4 Leeswijzer	9
2 Wijziging Waterwet	10
2.1 De wetswijziging	10
2.2 Bevindingen evaluatie wetswijziging	11
3 Tijdelijke Impulsregeling Klimaatadaptatie	14
3.1 Wat houdt de impulsregeling in?	14
3.2 Hoe is het proces verlopen en ervaren?	15
3.2.1 Start van het proces	15
3.2.2 Aanvraagproces	16
3.2.3 Verantwoordingsproces	18
3.2.4 Vervolg na de TIK	19
3.3 Opbrengst van de TIK	20
3.3.1 Projecten en maatregelen	20
3.3.2 Cofinanciering	22
3.3.3 Samenwerking en bewustzijn	22
3.3.4 Kennisdeling	24
4 Conclusies en aanbevelingen	25
4.1 Conclusies	25
4.2 Aanbevelingen	26
Bronvermelding	28
Colofon	30

Managementsamenvatting

Aanleiding

In het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (DPRA) uit 2017 is de ambitie vastgelegd om de aanpak van klimaatadaptatie te versnellen en te intensiveren. In dit kader werd in 2021 de Tijdelijke Impulsregeling Klimaatadaptatie (TIK) ingevoerd, ondersteund door een wijziging van de Waterwet in 2020. De regeling biedt decentrale overheden financiële middelen voor de uitvoering van maatregelen tegen wateroverlast en draagt zo bij aan de realisatie van een klimaatbestendige leefomgeving in 2050.

Dit evaluatierapport, opgesteld in het kader van de wettelijk verplichte evaluatie vóór 1 juli 2025, beoordeelt zowel de wijziging van de Waterwet als de werking van de TIK. De centrale vraag is of deze instrumenten de beoogde effecten hebben gehad en in hoeverre zij bijdragen aan de doelstellingen van het Bestuursakkoord Klimaatadaptatie. De bevindingen in dit rapport bieden inzicht in de effectiviteit en doelmatigheid van de regeling, en vormen daarmee een basis voor verdere beleidsbeslissingen en eventuele aanpassingen van het instrumentarium voor klimaatadaptatie.

Bevindingen evaluatie

De wijziging van de Waterwet heeft de juridische en financiële randvoorwaarden gecreëerd om de afspraken uit het Bestuursakkoord Klimaatadaptatie te realiseren, met uitzondering van hittestress. Hiermee werd het mogelijk om via het Deltafonds subsidies te verstrekken aan decentrale overheden voor maatregelen tegen wateroverlast, droogte en overstromingen. De TIK heeft medeoverheden in staat gesteld versneld maatregelen te treffen. Alle werkregio's zijn hiermee in beweging gekomen. De regeling heeft geleid tot een grotere betrokkenheid van medeoverheden bij klimaatadaptatie en nominaal € 400 miljoen aan cofinanciering op decentraal niveau. Echter, bij veel maatregelen is er een lagere rijksbijdrage gevraagd en is daarmee sprake van een hogere eigen bijdrage door medeoverheden.

De TIK heeft geleid tot een groot aantal aangevraagde en in uitvoering genomen maatregelen en regionale samenwerking. De verdeling van middelen, over en binnen de werkregio's, heeft vaak geleid tot een gedragen verdeling. Desalniettemin was de koppeling met stresstesten en risicodialogen niet altijd optimaal. Dit is deels verklaarbaar vanwege de korte voorbereidingstijd voor aanvragen en de COVID-19 pandemie. Als gevolg van de TIK zijn geplande projecten uitgebreid en nieuwe projecten gepland en uitgevoerd, waarmee de TIK aantoonbaar heeft bijgedragen aan het versnellen van klimaatadaptatiemaatregelen.

Stakeholders waarderen de TIK als een succesvolle impuls, vooral vanwege de versterking van regionale samenwerking en bewustwording. Procesondersteuning vanuit het Rijk, met onder andere het Rijkswaterstaatloket voor een conceptbeoordeling van de aanvraag en hulpvragen, heeft werkregio's effectief geholpen bij het indienen van aanvragen en het verantwoordingsproces. Tegelijkertijd wordt de administratieve last als zwaar ervaren, vooral door de gedetailleerde verantwoordingsvereisten van de financieringsvorm als SPUK (Specifieke Uitkering). Dit was met name een uitdaging voor kleinere gemeenten en de kassiers van de regeling.

Werkregio's geven aan dat in de (nabije) toekomst de samenwerking blijft bestaan, maar er zijn zorgen over de financiële continuïteit, vooral met het aanstaande 'ravijnjaar' 2026 en (technische) uitvoeringscapaciteit. Er is brede behoefte aan meer (structurele) financiering en betere monitoring van klimaatadaptatiemaatregelen. Ook wordt extra steun gevraagd voor thema's, specifiek hittestress, die buiten de TIK vielen. Een uniforme monitoringstool ontbreekt, wat als een gemiste kans wordt gezien voor het meten van voortgang en effectiviteit op nationaal niveau.

Aanbevelingen

Metten en delen van successen:

- Ontwikkel een landelijk meetinstrument, inclusief nulmetingen, om de impact van klimaatadaptatiemaatregelen beter te kunnen monitoren.
- Gerichte inzet Kennisportaal Klimaatadaptatie: verbeter de toegankelijkheid van kennis en best practices door selectie en bundeling van informatie, bijvoorbeeld in de vorm van overzichtsartikelen per type maatregel.

Wettelijke beperkingen:

- Onderzoek hoe samenwerking met private en semipublieke partijen kan worden versterkt om klimaatadaptatie breder te verankeren.
- Los het hiaat m.b.t. hittestress op door financiering te koppelen aan de Actieagenda Hitte en de herijking van de Nationale Klimaatadaptatiestrategie (NAS'26) in de opgave 'Hittebestendige Stad' via bestaande of nieuw vorm te

geven financiële regelingen. Een route hiervoor zou mogelijk ook via het Deltafonds kunnen lopen middels voeding vanuit andere departementen.

Als de politieke wens bestaat om een nieuwe regeling op te zetten, dan doet deze evaluatie de volgende aanbevelingen:

- Kies een uitvoeringstermijn die aansluit bij de beschikbare technische en ambtelijke (uitvoerings)capaciteit gedurende de looptijd van de regeling.
- Onderzoek samen met het Interprovinciaal Overleg (IPO) welke regisserende en coördinerende rol provincies kunnen vervullen in een eventuele vervolgregeling.
- Onderzoek met de werkregio's een geharmoniseerde, landelijke toepasbare methode voor het prioriteren van projecten om de verdeling van middelen efficiënter en transparanter te maken.
- Versterk de koppeling tussen maatregelen en de resultaten van stresstesten en risicodialogen om de effectiviteit van investeringen te vergroten.
- Stimuleer decentrale overheden om collega's uit de uitvoeringspraktijk vroegtijdig bij de projectkeuze te betrekken om haalbaarheid en uitvoerbaarheid te waarborgen.

1 Introductie

1.1 Achtergrond

1.1.1 Aanleiding

In het [Deltaplan Ruimtelijke adaptatie](#) (DPRA) uit september 2017, onderdeel van het Deltaprogramma, is de ambitie vastgelegd om de aanpak van ruimtelijke adaptatie te versnellen en intensiveren. Extreme weersomstandigheden die kunnen leiden tot wateroverlast, hittestress, droogte en overstroming leiden tot veel schade en komen steeds vaker voor. Daarom is het noodzaak om een (financiële) impuls te geven aan de uitvoering van maatregelen ten behoeve van klimaatadaptatie. Met name decentrale overheden treffen deze maatregelen.

De Tweede Kamer verzocht middels de [motie Geurts](#) van 5 juli 2018 de regering om subsidiëring aan decentrale overheden van maatregelen en voorzieningen ter bestrijding van wateroverlast en daarmee samenhangende onderzoeken uit het Deltafonds mogelijk te maken, zonder dat dit ten koste gaat van noodzakelijke investeringen in de waterveiligheid.

In november van datzelfde jaar sloten het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW), de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), de Unie van Waterschappen (UvW) en het Interprovinciaal Overleg (IPO) het [Bestuursakkoord Klimaatadaptatie](#) ([Kamerstuk 31 710, nr. 70](#)). Dit akkoord markeerde de gezamenlijke inzet om maatregelen ten behoeve van klimaatadaptatie te versnellen en te intensiveren. Het uiteindelijke doel is een klimaatbestendige leefomgeving in 2050.

Om de uitvoering van klimaatadaptatiemaatregelen financieel te ondersteunen was een wetswijziging van de Waterwet noodzakelijk. Met de Wijzigingswet Waterwet (subsidiëring uit Deltafonds van maatregelen en voorzieningen tegen wateroverlast) is op 1 juli 2020 [artikel 7.22d, zevende lid](#) Waterwet aangevuld met 'en subsidies'. Hiermee konden subsidies worden verstrekt aan decentrale overheden voor het treffen van maatregelen om wateroverlast te beperken. Deze wijziging maakt het mogelijk om uit het Deltafonds tijdelijk middelen beschikbaar stellen aan de decentrale overheden in de vorm van subsidies. Tot dan toe kon alleen subsidies worden verstrekt om te voorzien in voldoende zoetwater van voldoende kwaliteit en het tegengaan of het beperken van de gevolgen van overstromingen uit het Deltafonds. Dit heeft geleid tot de [Tijdelijke impulsregeling klimaatadaptatie 2021-2027](#) (TIK).

1.1.2 Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie

Het DPRA is de uitwerking van de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie, één van de vijf besluiten uit het Deltaprogramma 2015. Deze beslissing legde vast dat Nederland zich tijdig en planmatig moet voorbereiden op de gevolgen van klimaatverandering, zoals wateroverlast, droogte, hitte en overstromingen. Het DPRA heeft als doel om Nederland in 2050 waterrobuust en klimaatbestendig in te richten. Om dit te bereiken, richt het programma zich op het versterken en versnellen van de samenwerking tussen gemeenten, waterschappen, provincies en het Rijk. In dit kader zijn zeven gezamenlijke ambities opgesteld, die in Figuur 1 worden weergegeven.

1. **Kwetsbaarheid in beeld brengen:** het uitvoeren van stresstesten om inzicht te krijgen in de kwetsbaarheid voor weersextremen en klimaatverandering;
2. **Risicodialoog voeren en strategie opstellen:** op basis van de stresstesten worden risicodialogen gehouden om gezamenlijke ambities te bepalen en een klimaatadaptatiestrategie te formuleren;
3. **Uitvoeringsagenda opstellen:** het vastleggen van afspraken over de uitvoering van maatregelen, acties en onderzoeken per regio;

Figuur 1. Ambities in het DPRA (bron: [Rijksoverheid](#))

4. **Meekoppelkansen benutten:** het integreren van klimaatadaptatiemaatregelen met andere ruimtelijke opgaven om efficiëntie en effectiviteit te verhogen;
5. **Stimuleren en faciliteren:** het Rijk ondersteunt klimaatadaptatie door middel van regelingen zoals de TIK en initiatieven om bewoners te betrekken bij klimaatbestendige inrichting;
6. **Reguleren en borgen:** het verankeren van klimaatadaptatie in beleid en regelgeving om structurele implementatie te waarborgen;
7. **Handelen bij calamiteiten:** het ontwikkelen van protocollen en maatregelen om effectief te reageren op extreme weersituaties en calamiteiten.

Om het doel van de Deltabeslissing Ruimtelijke adaptatie te halen zijn in Nederland 45 werkregio's gevormd, bestaande uit provincies, gemeenten, waterschappen en andere partijen, zie Bijlage A. Het vormen van deze werkregio's was vorm- en schaalniveauvrij en is door de regio's zelf bepaald.

De eerste ronde DPRA-stresstesten startte in 2018. Het Deltaprogramma Ruimtelijke adaptatie heeft in samenwerking met een groot aantal partijen hiervoor een [bijsluiter](#) voor een gestandaardiseerde stresstest ontwikkeld. Vervolgens zijn in datzelfde jaar risicodialogen gestart. Het Deltaprogramma Ruimtelijke adaptatie heeft hiervoor de Routekaart Risicodialoog ontwikkeld. In de praktijk zijn de dialogen [zeer divers gebleken](#), waardoor gebruik van één handreiking lastig bleek. Op basis van stresstesten en risicodialogen brachten werkregio's uiterlijk in 2020 de opgaven voor ruimtelijke adaptatie in beeld en bepaalden zij de noodzakelijke maatregelen in de uitvoeringsagenda. De COVID-19-pandemie heeft het proces bemoeilijkt: de eerste ronde van de risicodialogen viel samen met het uitbreken ervan, waardoor dialogen lastiger te organiseren waren. Bovendien was de voorbereidingstijd voor aanvragen relatief kort.

In 2021 ging de TIK van start. Het Rijk stelde € 200 miljoen beschikbaar uit het Deltafonds, waarbij het maximaal één derde van de projectkosten bijdroeg. Voor de verdeling van dit Rijksbudget is een verdeelsleutel toegepast op basis van inwoneraantal en oppervlakte. De overige twee derde werd gefinancierd door decentrale overheden. De regeling richtte zich op projecten die vóór 2024 dienden te worden aangevraagd en uiterlijk in 2027 gerealiseerd moesten zijn. Eén keer per jaar konden aanvragen worden ingediend in de jaren 2021, 2022 en 2023. Alle 45 DPRA-werkregio's dienden aanvragen in, waardoor het beschikbare Rijksbudget vrijwel volledig werd benut. Dit resulteerde in een cofinanciering van ten minste € 400 miljoen door decentrale overheden.¹

Het vervullen van de zeven ambities (zie Figuur 1) vormt een cyclisch proces dat elke zes jaar wordt herzien en aangepast aan nieuwe inzichten en ontwikkelingen. In 2025 start een nieuwe cyclus met updates van handreikingen, stresstesten, risicodialogen en uitvoeringsagenda's. De lessen uit deze evaluatie kunnen benut worden voor de nieuwe DPRA-ronde.

1.2 Scope en doel evaluatie

Vóór 1 juli 2025 moet een evaluatie van de TIK plaatsvinden, als onderdeel van de evaluatie van de wijziging Waterwet ([Staatsblad 73 artikel IA, 2020](#) en [Staatscourant nr. 53322, 19 oktober 2020](#)). Onderhavig rapport is de weerslag van dit evaluatieonderzoek.

Deze evaluatie betreft twee eenmalige evaluaties en richt zich enerzijds op de benodigde wijziging van artikel 7.22d lid 7 van de Waterwet in 2020 (hierna: wijziging Waterwet) en anderzijds op de TIK zelf. De evaluatie richt zich op de periode vanaf de aanvang van het wetswijzigingsproces in 2018 tot en met het heden. Het doel van het evaluatieonderzoek is antwoord geven op de vraag of de TIK en de wijziging Waterwet het resultaat hebben opgeleverd dat de ondertekenaars van het Bestuursakkoord Klimaatadaptatie in 2020 voor ogen hadden: het geven van een impuls aan de aanpak van klimaatadaptatie en uitvoering geven aan de maatregelen zoals afgesproken in het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie.

1.3 Onderzoeksvragen en aanpak

Het evaluatieonderzoek richt zich op vijf thema's, onderverdeeld in meerdere deelvragen:

¹ Bij veel maatregelen is er een kleiner percentage bijdrage dan één derde gevraagd en dus meer eigen bijdrage gecommiteerd door de decentrale overheden.

- **Wijziging van de Waterwet:** In welke mate heeft de wijziging van de Waterwet in 2020 het beoogde doel bereikt? In welke mate zijn er subsidies verstrekt voor maatregelen en voorzieningen tegen wateroverlast? Wat zijn de effecten van deze wetswijziging?
- **Bestuurlijke aspecten:** In welke mate heeft de TIK het resultaat opgeleverd dat bestuurlijk de bedoeling was? In welke mate geeft dit de gewenste invulling van het Bestuursakkoord Klimaatadaptatie? In welke mate zijn gemeenten, waterschappen, provincies en het Rijk tevreden met het resultaat? In welke mate is met de TIK het doel bereikt om de uitvoering van klimaatadaptatie maatregelen door decentrale overheden te versnellen? Welk type maatregelen zijn ingediend? Wat is het effect van deze maatregelen? Op welke terreinen heeft de regeling een impulswerking gehad? Hoe is omgegaan met de vrijheid van prioritering?
- **Procesmatige aspecten:** In welke mate is in de uitvoering van de TIK voldaan aan de vooraf geformuleerde criteria en randvoorwaarden? In welke mate zijn de meest urgente en effectieve maatregelen ingediend? Hoe is de aanvraagprocedure ervaren? Wat vindt men de administratieve lasten van de TIK en de verantwoording via de SiSa-systematiek?
- **Criteria en randvoorwaarden:** Hoe zijn de criteria waaraan moest worden voldaan ervaren door de werkregio's, die aanvragen indienden? Welke (urgente) klimaatadaptatie opgaven zijn in de werkregio's blijven liggen door de vooraf geformuleerde criteria en randvoorwaarden?
- **Aanbevelingen:** Met de Impulsregeling Klimaatadaptatie wordt gewerkt aan het doel om in 2050 een klimaat robuuste leefomgeving te hebben. In welke mate is dit doel dichterbij gekomen? In hoeverre is de verwachting dat ná deze impuls het werken aan de klimaatadaptatie opgave in de werkregio's in hetzelfde tempo doorgaat? Welke aanbevelingen kunnen worden gedaan om Nederland verder klimaat adaptief te maken? Waaraan is behoefte? Hoe kunnen er voldoende financiële middelen beschikbaar komen op lokaal, regionaal en nationaal niveau om de klimaatadaptatie opgave verder te ondersteunen?

Deze onderzoeksvragen zijn beantwoord met een stapsgewijze aanpak:

1. Bepalen en aanscherpen onderzoeksvragen op basis van input uit de begeleidingscommissie bestaande uit deelnemers van het ministerie van IenW, het ministerie van Financiën, het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, UvW, IPO, VNG, en Rijkswaterstaat;
2. Eerste aanzet tot beantwoording van deelvragen middels bureaustudie. Tijdens deze studie zijn ook kennishiaten geïdentificeerd, op basis waarvan een interviewleidraad voor respectievelijk de werkregio's, Rijkswaterstaat en beleidsmedewerkers van het ministerie van IenW is opgesteld;
3. Het houden van een tiental verdiepende interviews, afgestemd op de specifieke informatiebehoefte met vertegenwoordigers van diverse betrokken partijen: een selectie van werkregio's en betrokken ambtenaren van het ministerie van IenW;
4. Verwerken van resultaten in een evaluatierapport met ondersteuning en feedback vanuit de begeleidingscommissie.

Geïnterviewde werkregio's zijn als representatieve steekproef gekozen in samenspraak met het ministerie van IenW op basis van de volgende selectiecriteria:

- a. Omvang werkregio;
- b. Geografische spreiding;
- c. Governance structuur;
- d. Projectselectie in werkregio;
- e. Bodemstructuur.

Dit heeft geleid tot de interviews zoals weergegeven in Tabel 1. Het betreft 7 werkregio's en 3 interviews met Rijksambtenaren die nauw betrokken zijn (geweest) bij het opzetten (ministeries) en uitvoeren (Rijkswaterstaat) van de TIK of het wijzigen van de Waterwet.

Tabel 1. Geïnterviewde partijen

#	Interviewkandidaten	Organisatie	Datum
1	Ambtelijk overleg water en klimaatadaptatie	Werkregio Parkstad Limburg	13-01-2025
2	Beleidsmedewerker	Rijkswaterstaat	15-01-2025
3	Beleidsmedewerker gemeente Westland, coördinator werkregio	Werkregio Delfland	20-01-2025

4	Beleidsmedewerker Hoogheemraadschap Noorderkwartier	Werkregio Noord-Holland	23-01-2025
5	Juridisch adviseur	Ministerie van IenW	27-01-2025
6	Beleidsmedewerkers 1Stroom	Werkregio de Liemers	27-01-2025
7	Beleidsmedewerkers Wetterskip Fryslân en gemeente Sudwest Fryslân	Werkregio Fryslân	28-01-2025
8	Beleidsmedewerkers en bestuurder gemeenten Enschede en Oldenzaal	Werkregio Twents Waternet	05-02-2025
9	Projectleider	Ministerie van IenW	05-02-2025
10	Beleidsmedewerkers provincie Zeeland	Werkregio Zeeland	12-02-2025

Dit evaluatierapport zal ook in het [Kennisportaal Klimaatadaptatie](#) opgenomen worden.

1.4 Leeswijzer

Dit evaluatieonderzoek is opgebouwd rond de vijf thema's die worden besproken in paragraaf 1.3. In Tabel 2 wordt aangegeven waar deze thema's in het rapport terug te vinden zijn.

Zoals beschreven in paragraaf 1.2, bestaat de evaluatie uit twee hoofdonderdelen. In hoofdstuk 2 is de wijziging van de Waterwet beschouwd en zijn bevindingen uit de evaluatie beschreven. Hoofdstuk 3 behandelt de door deze wijziging mogelijk gemaakte impulsregeling (TIK), inclusief de bevindingen over het proces en de opbrengst. Ten slotte bevat hoofdstuk 4 de conclusies en aanbevelingen van Arcadis, gebaseerd op de geleerde lessen uit deze evaluatie.

Tabel 2. Relatiematrix leeswijzer

Thema's	Onderdeel in het rapport
Wijziging Waterwet	Hoofdstuk 2
Bestuurlijk	Hoofdstuk 3.2 en 3.3
Proces	Hoofdstuk 3.2
Criteria en randvoorwaarden	Hoofdstuk 3.2 en 3.3
Aanbevelingen	Hoofdstuk 4.2

2 Wijziging Waterwet

2.1 De wetswijziging

De Tweede Kamer heeft in 2018 middels de [motie Geurts](#) de regering verzocht om subsidiëring van maatregelen en voorzieningen ter bestrijding van wateroverlast en daarmee samenhangende onderzoeken uit het Deltafonds mogelijk te maken. Daarvoor is een aanpassing van de Waterwet nodig geweest: hoofdstuk 7, dat de financiële bepalingen bevat. In het [Bestuursakkoord Klimaatadaptatie](#) van 20 november 2018 (Artikel 3 Subsidies en impulsregeling) is daarom het volgende afgesproken tussen gemeenten, waterschappen, provincies en het Rijk:

- Het Rijk bereidt een wetsvoorstel voor wijziging van de Waterwet voor om subsidieverstrekking uit het Deltafonds voor regionale maatregelen ter bestrijding van wateroverlast **juridisch mogelijk te maken**;
- Het Rijk bereidt eveneens een tijdelijke impulsregeling voor met als doel de **versnelling van de aanpak van ruimtelijke adaptatie door medeoverheden** (wateroverlast, droogte en gevolgenbeperking overstromingen) **financieel te ondersteunen**;
- Het Rijk spreekt de intentie uit om voor deze tijdelijke impulsregeling een **beleidsreservering in het Deltafonds** te doen, waarvan timing en hoogte worden bepaald nadat het parlement heeft ingestemd met het wetsvoorstel voor wijziging van de Waterwet. Deze beleidsreservering wordt op zijn vroegst in de Rijksbegroting van 2021 zichtbaar;
- Het Rijk geeft aan als indicatie voor de omvang van deze beleidsreservering te denken aan een bedrag van in totaal **tussen de 150 en 250 miljoen euro**, onder voorwaarde van concretisering van de opgaven en maatregelen;
- Het Rijk geeft reeds aan dat voor het beschikbaar stellen van deze middelen ten behoeve van de uitvoering van maatregelen, **criteria** worden gehanteerd die nog nader worden vastgesteld. In ieder geval zullen 'doeltreffendheid', 'doelmatigheid' en 'urgentie' als criteria worden gehanteerd;
- Het Rijk ziet bij deze beleidsreservering in het Deltafonds toe op het tegengaan van eventuele verdringing met de andere doelen van het Deltafonds, waaronder **waterveiligheid**;
- Het Rijk betreft VNG, UvW en IPO bij de voorbereiding van de tijdelijke impulsregeling. Voor de uitwerking van de impulsregeling hanteert het Rijk in ieder geval de volgende uitgangspunten:
 - **Alle gemeenten, waterschappen en provincies** kunnen een beroep doen op de impulsregeling, als aan de voorwaarden van de regeling wordt voldaan;
 - Er wordt een **balans** gezocht tussen enerzijds het in staat stellen van alle gemeenten, waterschappen en provincies om een bijdrage van het Rijk te ontvangen en anderzijds prioritering binnen deze opgaven aan te brengen op basis van doeltreffendheid, doelmatigheid en urgentie (een vorm van 'trekkingsrechten' waarbij voorstellen kunnen worden ingediend en een bijdrage wordt afgewogen op basis van een transparant proces met criteria);
 - Om in aanmerking te komen voor middelen dient sprake te zijn van **cofinanciering door decentrale overheden**;
 - Inzet is de regeling zo eenvoudig mogelijk te houden.

Zowel vanuit de Tweede Kamer als vanuit het ministerie van IenW is dus destijds gekozen om middelen vrij te maken voor de tijdelijke impulsregeling vanuit het Deltafonds. Het Deltafonds (§4a) is een begrotingsfonds met als doel:

- a. de financiering en bekostiging van maatregelen en voorzieningen ter voorkoming en, waar nodig, beperking van overstromingen, wateroverlast en waterschaarste;
- b. maatregelen en voorzieningen ter bescherming of verbetering van de chemische of ecologische kwaliteit van watersystemen, en;
- c. het inwinnen, bewerken en verspreiden van daarmee samenhangende gegevens, evenals het uitvoeren van bijbehorende onderzoeken.

Het Deltafonds is dus nadrukkelijk gekoppeld aan wateropgaven. Voor het Deltafonds is in de Waterwet vastgelegd aan welke doelen het geld besteed mag worden. De wijziging van de Waterwet artikel 7.22d, zevende lid betreft een toevoeging (in [oranje](#)) van:

“Ten laste van het deltafonds komen voorts andere uitgaven [en subsidies](#) in het kader van het bereiken van de doelen van dat fonds.”

Deze korte toevoeging heeft een belangrijke wijziging mogelijk gemaakt, namelijk het besteden van gelden uit het Deltafonds aan maatregelen en voorzieningen tegen wateroverlast van medeoverheden in de vorm van subsidies.

Voor maatregelen ten aanzien van waterveiligheid en zoetwatervoorziening is het al mogelijk om subsidies te verstrekken vanuit het Deltafonds. Deze wijziging is op 1 juli 2020 in werking getreden.

Deze wijziging heeft de financiële impuls (daarna uitgewerkt als de TIK) vanuit het Deltafonds mogelijk gemaakt, zoals afgesproken in het Bestuursakkoord. Het budget voor de TIK komt uit de [investeringsruimte](#) van het Deltafonds. De begroting van het Deltafonds fluctueert door de jaren tussen de circa 1,5 miljard euro (2021) en circa 2,1 miljard euro (2026 en 2027).² Het totale budget voor de TIK bedraagt 200 miljoen euro in de periode van 2021 tot en met 2027. Daarmee neemt het budget voor de TIK slechts een bescheiden deel in van de totale Deltafondsmiddelen over de betreffende periode.

2.2 Bevindingen evaluatie wetswijziging

In het kader van deze evaluatie zijn gesprekken gevoerd met Rijksambtenaren betrokken bij (of via huidige werkzaamheden verbonden aan) de wijziging van de Waterwet en het vormgeven van de TIK. Daarnaast geeft de [Memorie van Toelichting](#) de nodige informatie.

Totstandkoming wetswijziging

Het wijzigen van de Waterwet wordt door betrokkenen gezien als een noodzakelijke handeling om een (tijdelijke) financiële impuls aan medeoverheden voor klimaatadaptatiemaatregelen mogelijk te maken. Met zowel de motie Geurts als met het Bestuursakkoord was het Rijk, en specifiek het verantwoordelijke ministerie van IenW, aan zet om een wetsvoorstel te doen. Het Bestuursakkoord, de TIK en de pilots worden gezien als een nieuwe ontwikkeling, aangezien het overwegend niet gebruikelijk is dat het Rijk *direct* financieel bijdraagt aan maatregelen van medeoverheden.

Via het Bestuursakkoord waren al veel afspraken gemaakt tussen Rijk en medeoverheden. Daarmee waren voorafgaand aan de wetswijziging al veel keuzes gemaakt en criteria en randvoorwaarden bekend:

- Het vinden van een balans tussen prioritering en doelmatige besteding en laagdrempeligheid om aanspraak te maken op de specifieke uitkering was een belangrijk onderwerp van discussie.
- Met de koepels is het gesprek met name gevoerd over het cofinancieringspercentage. In het Bestuursakkoord is 150-250 miljoen euro vanuit het Rijk toegezegd. Het Rijk zette in eerste instantie in op 25% cofinanciering. In overleg met de koepels is uiteindelijk een derde afgesproken.
- Een belangrijke voorwaarde was dat de uitvoeringslasten minimaal zouden zijn.
- Voor het Rijk was het met name van belang dat de impuls iets 'extra' in beweging zou zetten. De specifieke uitkering vanuit het Rijk werd als middel gezien om een impuls te geven aan de uitvoering van één decentraal geld los te maken voor klimaatadaptatie.
- De financiële verdeelsleutel was tijdens het Bestuursakkoord al bekend: een verdeling op basis van oppervlakte en inwoneraantal per werkregio. Dat leek in overleg met de Koepelorganisaties de meest eerlijke verdeelsleutel.

De werkregio's zijn niet betrokken geweest in de totstandkoming van de wetswijziging. Werkregio's zijn namelijk bottom-up, vrijwillige organisaties zonder juridische status. De koepels IPO, VNG en UvW zijn wel betrokken en vertegenwoordigen de decentrale overheden.

Pilots

Vanuit het ministerie van IenW werd voorafgaand en tijdens de totstandkoming van de TIK een sterke verantwoordelijkheid gevoeld voor het versnellen van klimaatadaptatiemaatregelen. De toenmalig minister van IenW Cora van Nieuwenhuizen startte daarom in 2019 en 2020 voorafgaand aan de TIK acht separate uitvoeringsprojecten om klimaatadaptatiemaatregelen te versnellen. Deze pilots zijn geen onderdeel van deze evaluatie. De extreme wateroverlast in Limburg in de zomer van 2021 vergrootte het gevoel van urgentie.

Alternatieven

In het proces om te komen tot het wetsvoorstel is een aantal afwegingen gemaakt:

² Deze fluctuaties worden voornamelijk veroorzaakt door de planning van diverse aanlegprojecten, pieken in kosten voor beheer en onderhoud, en de uitvoering van maatregelen in het kader van de Kaderrichtlijn Water (KRW).

- **Deltafonds versus Rijksbegroting:** In de motie Geurts en het Bestuursakkoord Klimaatadaptatie werd het Deltafonds gezien als de meest logische financieringsbron. Het Deltafonds is specifiek gericht op water en biedt meer flexibiliteit in de programmering van langjarige uitvoeringsprogramma's. De noodzaak, die voortkomt uit de begrotingssystematiek, om alle uitgaven vanuit hoofdstuk XII binnen één kalenderjaar te doen, geldt niet bij uitgaven en subsidies ten laste van het Deltafonds. Hierdoor zijn de mogelijkheden voor programmering flexibeler, wat bijdraagt aan een doelmatige besteding van de beschikbare middelen en de continuïteit van het programma.

- **Werkregio's versus zoetwaterregio's:** Binnen het ministerie van IenW is ambtelijk overwogen om medeoverheden via de zoetwaterregio's (zie Figuur 2 voor een kaart) te subsidiëren. Met name grote gemeenten en koepels waren het hiermee niet mee eens, want zij herkenden zich niet in het schaalniveau van de zoetwaterregio's en voelden zich er onvoldoende mee verbonden. Werkregio's hebben daarom de voorkeur gekregen.

- **SPUK's versus decentralisatie-uitkeringen:** Binnen het ministerie van IenW bestond ambtelijk de voorkeur om de impulsregeling in de vorm van een decentralisatie-uitkering op te zetten. Vanwege onderzoek door de Algemene Rekenkamer naar het gebruik van decentralisatie-uitkeringen was dit instrument niet meer te gebruiken voor uitkeringen met vooraf bepaalde voorwaarden. De SPUK bleek wel het juiste instrument. Daarmee is echter impliciet ook gekozen voor de intensieve SiSa-verantwoording.

Figuur 2. [Zoetwaterregio's](#)

Wettelijke scope van het Deltafonds

Hoewel de keuze voor het Deltafonds vooraf aan de wetswijziging al op hoofdlijnen gemaakt was, en daarmee de wettelijke scope van het Deltafonds moest worden gerespecteerd, is in het totstandkomingsproces wel gediscussieerd over de beperkingen die deze wettelijke scope oplegt:

- **Hittestress:** Het DPRA heeft vier doelen: wateroverlast, droogte, hittestress en de gevolgen van overstromingen beperken. Het is echter niet mogelijk om vanuit het Deltafonds maatregelen primair ter beperking van hittestress te subsidiëren. Een betrokkene geeft aan dat het in het totstandkomingsproces niet mogelijk was ook maatregelen tegen hittestress in de regeling op te nemen. Daarvoor was een veel intensiever, en gevoeliger traject nodig geweest waarbij de doelen van de Waterwet gewijzigd dienden te worden, en niet slechts artikel 7.22d.
- **Privaat terrein:** Het is niet mogelijk om subsidies vanuit het Deltafonds aan private partijen uit te keren. Dit ondanks dat ongeveer 70% van Nederland privaat terrein is, en daarmee ook veel klimaatadaptatie-opgaven op privaat terrein liggen. Daarnaast is een subsidie aan private partijen gevoelig, omdat dit strijdig kan zijn met de verantwoordelijkheid van particulieren voor het treffen van maatregelen tegen wateroverlast op eigen terrein. De wetswijziging brengt dan ook geen wijziging aan in de rechten of verplichtingen van burgers of bedrijven. De Memorie van Toelichting stelt dat ook: *“De eigen verantwoordelijkheid voor het treffen van maatregelen tegen wateroverlast op particulier terrein blijft onveranderd bestaan”*.

Tijdelijke regeling, permanente wijziging

Betrokkenen geven aan dat de impuls vanaf het begin een tijdelijk karakter diende te hebben. De tijdelijkheid van de impuls zit echter in de regeling zelf, niet in de wetswijziging. De wijziging van de Waterwet is namelijk permanent. Hoewel betrokkenen niet met zekerheid kunnen aangeven waarom deze keuze destijds gemaakt is, is een mogelijke verklaring dat dit een opening biedt voor een eventueel vervolg van subsidies uit het Deltafonds aan decentrale overheden, waarvoor dan geen nieuwe wetswijziging meer nodig is.

Politieke acceptatie

Het [wetsvoorstel](#) is met 150 stemmen voor unaniem door de Tweede Kamer aangenomen. De Memorie van Toelichting bij het wetsvoorstel beschrijft de urgentie voor ruimtelijke adaptatie vanwege toenemende extreme weersomstandigheden en de noodzaak om financiële middelen beschikbaar te stellen aan medeoverheden om maatregelen te treffen. Voorheen konden medeoverheden geen subsidies krijgen uit het Deltafonds voor wateroverlastmaatregelen: de wetswijziging maakt dit mogelijk. Als belangrijke reactie op de motie Geurts was de

verzekering aan de Kamer dat de subsidies worden bekostigd uit de investeringsruimte van het Deltafonds en niet ten koste gaan van waterveiligheidsmaatregelen. In dit verband merken we op dat het totale beslag op de middelen van het Deltafonds betrekkelijk gering is (200 miljoen euro over 6 jaar t.o.v. gemiddeld 1,5 à 2 miljard jaarlijks in Deltafonds), dus praktisch gezien geen serieuze bedreiging vormt voor investeringen in waterveiligheid.

In de Memorie van Toelichting worden ook al criteria en randvoorwaarden voor dan nog uit te werken subsidieregeling genoemd. Medeoverheden moeten stresstesten en risicodialogen uitvoeren en een investeringsagenda opstellen. Daarnaast wordt in de regeling gestreefd naar een balans tussen enerzijds het stimuleren van alle regio's om wateroverlast aan te pakken en anderzijds prioritering op basis van toegevoegde waarde en urgentie. Naast urgentie zullen ook aspecten als doelmatigheid en doeltreffendheid een rol spelen bij de beoordeling van subsidieaanvragen.

Betrokkenen geven aan dat het proces van de wetswijziging en het opzetten van de TIK snel verlopen is. Dit benadrukt de politiek-bestuurlijke eensgezindheid, zowel bij het Rijk als bij medeoverheden, in deze periode en is uiteraard verklaarbaar door het Bestuursakkoord Klimaatadaptatie dat voorafging aan dit proces. De wijziging van de Waterwet was het middel om de doelen uit het Bestuursakkoord mogelijk te maken.

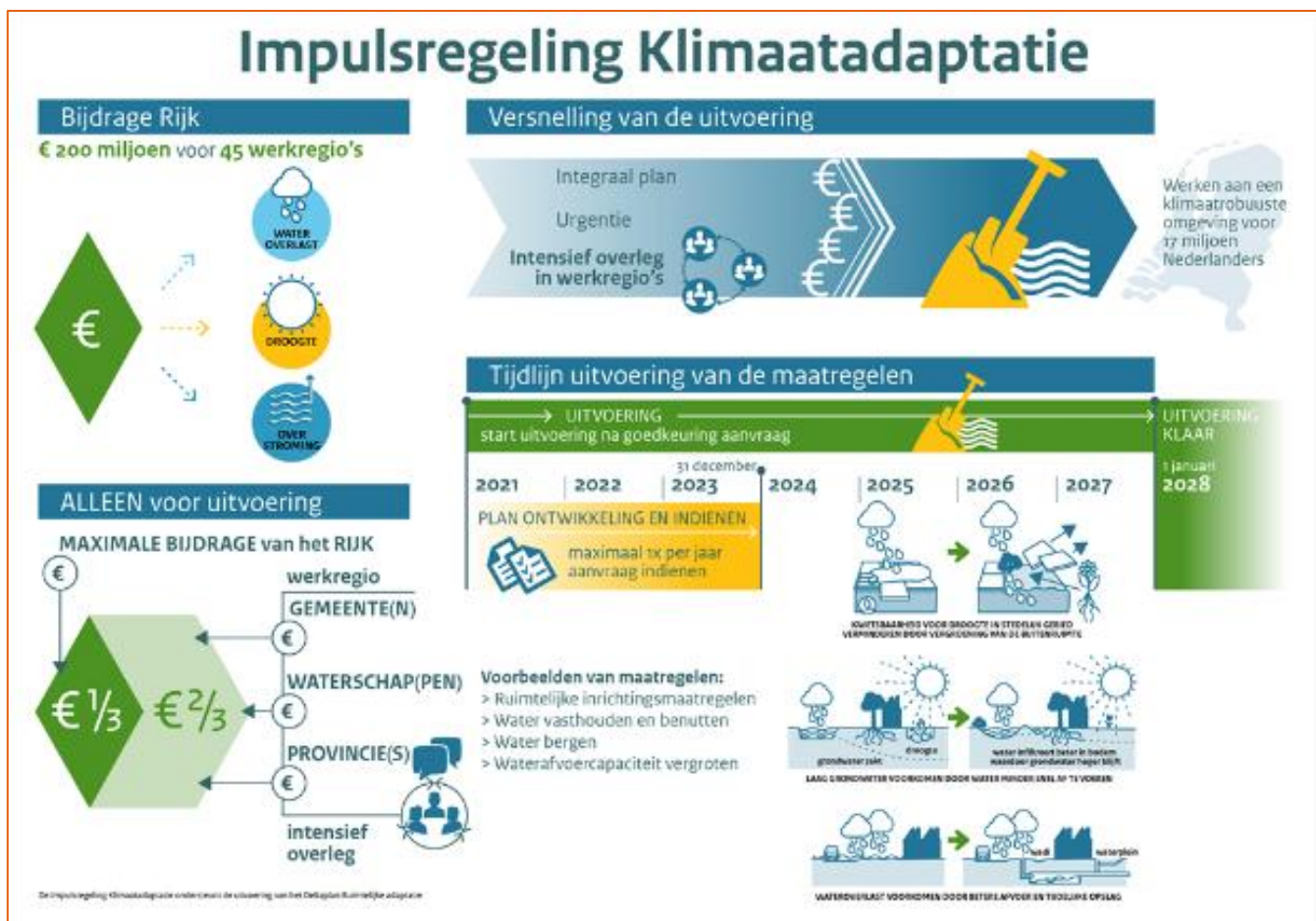
3 Tijdelijke Impulsregeling Klimaatadaptatie

3.1 Wat houdt de impulsregeling in?

De Tijdelijke Impulsregeling Klimaatadaptatie (TIK) is een ministeriële regeling die als instrument binnen de DPRA is ingezet om uitvoering te geven aan het Bestuursakkoord Klimaatadaptatie. Het is een stimuleringsmaatregel van het Rijk om gemeenten, provincies en waterschappen te ondersteunen bij het versneld uitvoeren van maatregelen ten behoeve van klimaatadaptatie. De doelmatigheid en resultaten van de regeling zijn verbonden aan de volgende bestuurlijke (deel)doelen:

- **Financiële ondersteuning bieden:** met middelen uit het Deltafonds medeoverheden financieel ondersteunen, om zo het uitvoeren van klimaatadaptatieprojecten- en maatregelen te versnellen;
- **Cofinanciering:** het aanmoedigen van medeoverheden om mede te investeren in projecten en maatregelen;
- Het versterken van **regionale samenwerking en bewustzijn** creëren over de effecten van klimaatverandering;
- **Prioritering:** om financiële middelen goed te alloceren moeten projecten beoordeeld worden op urgentie en doelmatigheid.
- **Kennisontwikkeling en kennisdeling:** de TIK dient bij de te dragen aan kennisontwikkeling en -deling tussen medeoverheden en andere betrokken partijen.

In een [brief](#) aan de Tweede Kamer schreef de toenmalige Minister van IenW dat de TIK bedoeld is om “*versnelling en intensivering van de aanpak van klimaatadaptatie door decentrale overheden financieel te ondersteunen*”. Onder versnellen wordt verstaan dat reeds voorgenomen adaptatiemaatregelen versneld worden uitgevoerd. Onder intensiveren wordt verstaan dat al geplande ruimtelijke maatregelen worden uitgebreid met een adaptatiecomponent of nieuwe adaptatiemaatregelen worden opgepakt. Figuur 3 toont een informatieve illustratie uit het Kennisportaal Klimaatadaptatie waarin de regeling uitgelegd is.

Figuur 3. Infographic Tijdelijke Impulsregeling Klimaatadaptatie (bron: [Rijksoverheid](#))

Het Rijk reserveerde voor de TIK € 200 miljoen uit het Deltafonds, waarmee het maximaal één derde van een maatregelpakket bijdroeg. Het overige twee derde deel is cofinanciering van gemeenten, provincies en waterschappen. Voor de [verdeling](#) van dit Rijksbudget over de werkregio's is een verdeelsleutel toegepast op basis van inwoneraantal en oppervlakte, ieder 50% meewegend. Dit is het maximum waar vanuit een werkregio aanspraak op gemaakt kan worden, niet het bedrag dat bij voorbaat is toegekend.

In 2021 ging de TIK van start met drie aanvraagronde en maximaal één aanvraag per jaar. De regeling richtte zich op projecten die vóór 2024 dienden te worden aangevraagd en uiterlijk vóór 1 januari 2028 gerealiseerd moesten zijn. Deze projecten zijn gericht op het voorkomen en beperken van wateroverlast, droogte en overstromingen. Maatregelen gericht op hittestress zijn wel onderdeel van de vier DPRA-doelen, maar valt buiten de regeling.

Alle 45 DPRA-werkregio's dienden aanvragen in, waardoor het beschikbare Rijksbudget vrijwel volledig werd benut. Dit resulteerde in een cofinanciering van ruim € 400 miljoen door decentrale overheden.³ Een laatste stap is verantwoording van de ontvangen TIK-gelden. Ten tijde van publicatie van dit rapport is dit proces in gang gezet. Medeoverheden die financiering hebben ontvangen moeten verantwoorden via Single Information Single Audit (de [SiSa-systematiek](#)), dit is verplicht bij specifieke uitkeringen zoals de TIK. Hierbij moet worden gerapporteerd over de besteding van de specifieke uitkering, cofinanciering en voortgang van de uitvoering. Vervolgens zal door het ministerie van IenW per Toekenningbeschikking een Vaststellingsbeschikking worden afgegeven.

3.2 Hoe is het proces verlopen en ervaren?

3.2.1 Start van het proces

Zoals beschreven in paragraaf 1.1.2 is het DPRA-proces (met stresstesten, risicodialogen etc.) eerder gestart dan het TIK-proces. Het succes van de TIK is daarom mede afhankelijk van eerder gemaakte keuzes en gestarte processen. In deze paragraaf wordt ingegaan op de start van het TIK-proces, het aanvraagproces, het verantwoordingsproces en een doorkijk naar de toekomst.

Vormgeven van de samenwerking

In 2018 verenigden decentrale overheden zich in werkregio's als de samenwerkingsstructuur voor ruimtelijke adaptatie. Deze samenwerking was vormvrij. Voorafgaand aan de DPRA-cyclus werd echter in veel gebieden al decentraal samengewerkt ten aanzien van wateropgaven, waaronder wateroverlast. In veel gevallen dienden eerdere samenwerkingsverbanden als fundament voor een werkregio. Onder meer naar aanleiding van het [Bestuursakkoord Water](#).

Zoals ook beschreven door Ammerlaan (2021)⁴ en [Lamaker \(2023\)](#) nam het voortborduren op een bestaand fundament praktische horden aan de start van het proces weg. Deze werkregio's hadden immers vaak al een samenwerkingswijze, een vaste overlegstructuur, zowel ambtelijk als bestuurlijk, en een lokale overheid die de voorzittersrol op zich had genomen. Deze voorzittersrol en kassiersrol is bij de werkregio's verschillend ingevuld.⁵

De geïnterviewde werkregio's bevestigen de algemene conclusie getrokken in de DPRA-voortgangsrapportage (2022) dat men over het algemeen positief is over de werkregio als samenwerkingsvorm. Wel was het fundament niet even concreet tussen de verschillende werkregio's en heeft het formaliseren van de samenwerking en het verdelen van taken daarom in sommige werkregio's veel tijd en discussie gekost. Werkregio Noorderkwartier geeft aan dat meer facilitering vanuit het Rijk wenselijk was geweest, in de vorm van een voorbeeld governance structuur, workshops of het delen van geleerde lessen door andere werkregio's.

Verdeling specifieke uitkering binnen de werkregio's

Voor de [verdeling](#) van het rijksbudget over de werkregio's is een verdeelsleutel toegepast op basis van inwoneraantal en oppervlakte, ieder 50% meewegend. Dit is het maximum waar vanuit een werkregio aanspraak op gemaakt kan worden, niet het bedrag dat bij voorbaat is toegekend. In de interviews geven werkregio's aan dat de TIK de discussie binnen werkregio's aanwakkerde hoe deze specifieke uitkering zo goed mogelijk benut kon worden. Zoals Ammerlaan

³ Bij veel maatregelen is minder dan 1/3e rijksbijdrage gevraagd en dus een hogere eigen bijdrage.

⁴ Ministerie van IenW (2021) Analyse van de ingediende aanvragen in 2021 door Rijkstraine Laura Ammerlaan.

⁵ Zo heeft bijvoorbeeld in Zeeland de provincie een coördinerende en kassiersrol opgepakt. Bij werkregio Noorderkwartier heeft het hoogheemraadschap de coördinerende rol opgepakt, maar is de gemeente Dijk en Waard kassier. En de werkregio Delfland heeft een externe adviseur als coördinator ingehuurd. De kassiersrol ligt bij de gemeente Delft.

(2021) ook aangeeft: werkregio's vragen niet voor alle maatregelen die binnen de werkregio uitgevoerd worden de specifieke uitkering aan. Er is daarom een intern keuzeprocess binnen de werkregio's doorlopen.

Werkregio's kregen de vrijheid om het maximumbudget onder de aangesloten decentrale overheden te verdelen over de projecten. Vooraf aan de eerste aanvraag is dus door werkregio's nagedacht over een passende verdeling van de specifieke uitkering. Dit is gekoppeld aan de keuze voor welke projecten en maatregelen een aanvraag te doen. Uit de interviews blijkt dat hier bij de meeste werkregio's veel discussie voor nodig was. Werkregio Delfland geeft bijvoorbeeld in het interview aan dat eerst de bestuurlijke vraag beslecht moest worden hoe de gelden te verdelen tussen de betrokken partijen, daarna is gekeken naar passende projecten. Dit heeft voor het merendeel van de gesproken werkregio's geleid tot de keuze om de verdeelsleutel van het Rijk op basis van oppervlak en inwoneraantal (CBS-gegevens) door te vertalen naar de eigen werkregio. Gemeenten met veel inwoners en/of een groot oppervlak kregen zo meer geld toebedeeld om projecten te financieren.

Een aantal werkregio's heeft een alternatieve verdeelsleutel bepaald. Zo heeft de grote werkregio Noorderkwartier zich in vier deelregio's opgesplitst en de specifieke uitkering per deelregio's op basis van de Rijksverdeelsleutel verdeeld. Werkregio Fryslân kent grote verschillen in bevolkingsdichtheid en heeft daarom besloten een eigen scoringsmethodiek van projecten te ontwikkelen op basis van de beoordelingscriteria van projecten door het Rijk. Hiervoor heeft de werkregio een externe partij in de arm genomen om prioritering en urgentie van projecten binnen een werkregio te beoordelen. De specifieke uitkeringen zijn vervolgens toegekend aan de projecten die daar het hoogst beoordeeld werden. Zo is voorkomen dat minder bevolkte delen, een minder grote bijdrage kregen, zoals de Waddeneilanden. De werkregio Zeeland heeft een combinatie gekozen van 75% verdeelsleutel op basis van inwoneraantal en 25% op basis van een eigen scoringsmethode om een integrale aanpak van klimaatadaptatie te stimuleren.

3.2.2 Aanvraagproces

Het aanvraagproces van de TIK kende drie rondes verspreid over drie jaar: 2021, 2022 en 2023. De investeringsvoorstellen (de aanvragen) dienden aan een aantal algemene voorwaarden te voldoen (Ammerlaan, 2021):

1. Het voorstel toont de klimaatopgave duidelijk aan op basis van stresstesten, risicodialogen en uitvoeringsagenda's;
2. Het voorstel bevat een maatregelenprogramma;
3. Het voorstel bevat een duidelijke onderbouwing hoe aan de voorwaarden en criteria voldaan wordt;
4. Het voorstel bevat informatie over de opbouw van de financiering van de maatregelen;
5. Het voorstel geeft weer welke onderdelen van de uitvoeringsagenda versneld of aanvullend kunnen worden opgepakt met de rijksbijdrage;
6. De werkregio kan niet meer dan het maximumbedrag vragen dat is toegekend door het Rijk op basis van de verdeelsleutel;
7. Minimaal twee van de drie bestuurslagen (gemeente, provincie, waterschap) moeten het eens zijn met het voorstel;
8. De governance van de werkregio is duidelijk.

Op deze manier is de regeling gekoppeld aan de DPRA-cyclus en is de regeling sturend geweest in het proces. Punt 7 is bijvoorbeeld specifiek ingesteld om bestuurlijke betrokkenheid en samenwerking tussen overheden te creëren.

Zoals aangegeven in punt 3 van de algemene voorwaarden aan het investeringsvoorstel heeft het Rijk voor de aanvragen een aantal (harde) toetsingscriteria gesteld:

- **Doeltreffendheid en doelmatigheid:** In algemene zin is doeltreffendheid van beleid de mate waarin de beleidsdoelstellingen gerealiseerd worden dankzij het ingezette beleid en met zo min mogelijk ongewenste neveneffecten. Doelmatigheid van beleid is de mate waarin de prestaties en effecten van beleid tegen de laagst mogelijke inzet van (financiële) middelen en ongewenste neveneffecten worden bewerkstelligd, dan wel de mate waarin met de inzet van een bepaalde hoeveelheid (financiële) middelen de maximale prestaties en effecten van beleid worden gerealiseerd tegen zo min mogelijk ongewenste neveneffecten. Voor dit criterium geldt dat de specifieke uitkering uit het Deltafonds bedoeld is voor het versneld uitvoeren van adaptatiemaatregelen die tijdens stresstesten en risicodialogen als noodzakelijk zijn geïdentificeerd, door deze maatregelen naar voren te halen, uit te breiden of alsnog te programmeren. Maatregelen moeten kosteneffectief zijn en gericht op het verminderen van kwetsbaarheid voor wateroverlast, droogte en overstromingen. Expliciet niet voor regulier of achterstallig onderhoud. Maatregelen primair ter voorkoming van hittestress zijn ook uitgesloten.

- **Cofinanciering:** Decentrale overheden dragen twee derde van de kosten. Het Rijk draagt een derde bij. Andere rijksbijdragen mogen niet gecombineerd worden met deze cofinanciering (ook genoemd cumuleren/stapelen). Cumuleren met EU-subsidies is wel toegestaan.
- **Urgentie, haalbaarheid en legitimiteit:** Maatregelen moeten gebaseerd op de resultaten van stresstesten en risicodialogen en in uitvoeringsagenda's beschreven staan. Bestuurlijk draagvlak, technische uitvoerbaarheid en het vallen binnen wettelijke kaders van het deltafonds is vereist. Specifieke uitkeringen aan particulieren en bedrijven zijn ook uitgesloten.
- **Bevorderen van integraliteit:** Werkregio's werden gestimuleerd om integrale projecten aan te dragen die meerdere doelen dienen, zoals wateroverlast en droogte. Dit is echter geen harde eis om onnodige complexiteit te voorkomen.
- **Toetsing door het Rijk:** Aanvragen worden door Rijkswaterstaat in opdracht van het ministerie van IenW getoetst op doelmatigheid, doeltreffendheid en urgentie. Lokale overheden spelen een belangrijke rol in het beoordelen van benodigde maatregelen. Voor toekenning van middelen is bestuurlijk draagvlak vereist, waarbij minimaal twee overheidslagen moeten instemmen en ondertekenen.
- **Kosten die in aanmerking komen voor een SPUK:** specifieke uitkeringen zijn bedoeld voor realisatiekosten en niet voor voorbereidende werkzaamheden. Aanpassingen in bestaande situaties komen in aanmerking, maar kosten voor nieuwbouw en doorrekenbare kosten aan derden zijn uitgesloten. Hittestress aan zich valt buiten de regeling, maar maatregelen die zowel wateroverlast als hittestress aanpakken, zijn subsidiabel. Gemeenten en provincies ontvangen compensatie via het BTW-compensatiefonds; waterschappen niet.

Over het stellen van deze harde eisen aan de aanvraag hebben geïnterviewde partijen geen duidelijke mening. Dit wordt over het algemeen als begrijpelijk gezien en de structuur wordt ook benut: een aantal werkregio's heeft de toetsingscriteria benut om projecten te prioriteren. Over specifieke criteria en randvoorwaarden zijn wel veel reacties opgehaald in de interviews. Deze komen later in deze evaluatie aan de orde.

Overzicht aanvraagrondes

In de eerste aanvraagronde (2021) dienden 27 van de 45 werkregio's een aanvraag voor een specifieke uitkering in. Niet alle werkregio's waren in 2021 namelijk al klaar met het DPRA-proces. Het grootste deel van de werkregio's heeft de aanvragen over de drie ronden verspreid. Bij de aanvang van de eerste ronde in 2021 hadden alle werkregio's stresstesten uitgevoerd. Werkregio Parkstad geeft echter aan dat het proces van de risicodialoog destijds nog niet afgerond was en dat daarom in 2021 nog geen aanvraag was ingediend. Ammerlaan (2021) concludeert voor de eerste aanvraagronde ook dat de risicodialoog nog weinig aan bod komt in de aanvragen. Werkregio's zagen het houden van een dialoog meer als voorwaarde om de specifieke uitkering te ontvangen dan als proces om te komen tot maatregelen. Zoals beschreven in de DPRA- voortgangsrapportage (2022) zijn bij aanvang van de tweede aanvraagronde wel in alle regio's stresstesten, ambities, strategieën en uitvoeringsagenda's opgesteld en zijn vanuit alle werkregio's één of meerdere aanvragen gedaan. Uiteindelijk hebben alle werkregio's het DPRA-proces afgerond en specifieke uitkering ontvangen. De beschikbare rijksmiddelen zijn vrijwel volledig benut.

Rijkswaterstaat heeft in de eerste aanvraagronde een verschil ervaren tussen regio's die wel en niet bestonden uit een eerdere samenwerking. Werkregio's zonder bestaand fundament hadden volgens RWS meer tijd nodig om bestuurlijk de handen op elkaar te krijgen en het werkproces te organiseren. Alle zeven geïnterviewde werkregio's zijn echter ontstaan uit een eerder samenwerkingsverband. Een verschil tussen wel of niet voortbouwen op eerdere samenwerkingsvormen kon daarom in deze evaluatie niet bij de werkregio's getoetst worden.

Ervaringen werkregio's

In de DPRA-voortgangsrapportages en de eerdere studies (Ammerlaan en Lamaker) naar de TIK is geconcludeerd dat werkregio's overwegend positief zijn over het indieningsproces van de specifieke uitkering, maar dat zij de ambtelijke en bestuurlijke afstemming als zeer intensief ervaren hebben. Voor toekenning van middelen is bestuurlijk draagvlak vereist, waarbij minimaal twee overheidslagen moeten instemmen en ondertekenen. De betrokken partijen binnen een werkregio hebben echter verschillende behoeftes, mede afhankelijk van de adaptatieopgaves binnen hun regio. Om te komen tot de aanvragen ligt een uitgebreid bestuurlijk proces ten grondslag, waar geld en tijd in gaat zitten.

Dit is wisselend ervaren. Zo geven sommige werkregio's, waaronder Twents Waternet en Zeeland, aan dat het proces om de informatie van alle partijen uit de werkregio goed bij elkaar te krijgen en op de juiste manier in te voeren in de formats veel tijd vereist. Andere werkregio's, zoals Noorderkwartier en Fryslân, vertellen over een niet ingewikkeld en vlot proces. Werkregio's geven aan dat het proces over de jaren heen iets soepeler is gegaan. Anderzijds is het tot stand komen van samenwerking tussen overheden juist ook een meerwaarde van de TIK. In de DPRA-voortgangsrapportage (2022) is opgenomen: *"De grote waarde van de impulsregeling is de samenwerking tussen afdelingen die tot stand komt, de nadruk op de uitvoering en het feit dat er op een nieuwe manier wordt gewerkt."*

Werkregio Parkstad geeft in het interview aan dat het waterschap Limburg de verplichte 'dubbele handtekening' van twee overheidslagen als intensief ervaren heeft en de meerwaarde er niet van inziet. Dit waterschap moest dit voor vier werkregio's doen.

De mate waarin het intensieve proces haalbaar is, is deels afhankelijk van capaciteit bij medeoverheden. DPRA-voorgangsrapportage (2022) beschrijft problemen met capaciteit. Met name kleinere werkregio's en organisaties zijn kwetsbaar bij personele wisselingen of uitval. Ammerlaan (2021) schrijft ook over veel verschillen in de mate waarin decentrale overheden capaciteit hebben voor klimaatadaptatie. Sommige gemeenten hebben specifieke teams voor klimaatadaptatie, andere gemeenten komen voor het eerst met dit onderwerp in aanraking. Uit de interviews blijkt dat in principe alle partijen baat hebben bij de samenwerking, maar dat bij kleine gemeenten vaak één of twee ambtenaren op het onderwerp werkzaam zijn. Centrale indiening van aanvragen heeft hierbij geholpen.

De mogelijkheid om in drie jaren aanvragen te doen is ook positief ervaren. Werkregio Noorderkwartier geeft aan dat in het eerste jaar vooral gekeken is naar het opplussen van bestaande projecten en naar meekoppelkansen. In latere jaren zijn meer projecten ingediend die juist vanwege de impuls tot stand zouden kunnen komen. Deze beweging binnen werkregio's van pragmatisch, naar idealistisch denken is soms organisch gegaan, maar soms ook gestimuleerd. Werkregio Zeeland heeft de verdeelsleutel zo ingestoken dat in eerste jaar alle medeoverheden in de provincie projecten voor het eigen areaal in konden indienen, maar in het tweede jaar was daar 75% van het totaalbudget voor dat jaar voor beschikbaar en 25% voor projecten die aan strengere criteria voldeden. De werkregio geeft wel aan dat dit het proces en de administratieve lasten bemoeilijkt heeft.

Steun vanuit het Rijk

Vanuit het Rijk is voor de start van de eerste aanvraagronde rekening gehouden met de noodzaak om werkregio's in het proces te begeleiden. Begin 2021 is een informerende sessie georganiseerd over de aanvraagprocedure. Rijkswaterstaat geeft aan dat het proces hiermee laagdrempeliger gemaakt is voor de decentrale overheden. Dit is terug te zien in een aanvraag door 60% van de werkregio's in het eerste jaar. Geïnterviewde werkregio's geven vooral aan dat de proefaanvraag bij Rijkswaterstaat erg behulpzaam was. Deze check kostte extra tijd, maar leidde ertoe dat de definitieve aanvraag vaak in één keer goed was. Dit Rijkswaterstaatloket was ook beschikbaar voor overige vragen en afstemming (Ammerlaan, 2021).

De praktijk laat zien dat het interne proces binnen werkregio's heeft geleid tot verschillen in de aanvragen. Het Rijk heeft een format voor het indienen van aanvragen opgesteld. Ammerlaan schrijft dat ondanks dat er een specifiek format is, werkregio's de aanvragen soms anders aanpakken. Sommigen splitsen een project uit in individuele maatregelen en anderen dienen een compleet project in. Werkregio Parkstad geeft aan het format heeft geholpen om tot projecten te komen: *"De trekker heeft het formulier gepakt, een lijst van projecten van gemeenten gepakt, en gekeken wat ingevoegd kon worden. Zo simpel als dat."*

Naderhand schrijft de DPRA-voortgangsrapportage (2023) dan ook dat over het algemeen procesondersteuning door het Rijk bij het uitvoeren van maatregelen minstens even belangrijk gevonden als financiële ondersteuning.

3.2.3 Verantwoordingsproces

Hoewel de middelen uit de TIK zijn toegekend, loopt het proces tijdens deze evaluatie door. Decentrale overheden zijn op dit moment bezig met het uitvoeren van de ingediende projecten. Het is wel mogelijk om een [wijzigingsverzoek](#) in te dienen wanneer projecten niet doorgaan of vertraging oplopen. Werkregio's kennen geen juridische status en zijn als samenwerkingsverband zelf geen ontvangers van de specifieke uitkering. Decentrale overheden binnen de werkregio zijn de ontvangers van de specifieke uitkering, met één kassier als direct ontvangende partij. Deze kassier verdeelt de specifieke uitkering over de medeoverheden binnen de werkregio. Door de SiSa-verantwoording kan alleen een gemeente of provincie als aanvrager en kassier van de werkregio optreden.

SiSa-regeling

Het verantwoordingsproces aan de voorkant is vormgegeven door de eerder beschreven toetsing van aanvragen aan randvoorwaarden en criteria door Rijkswaterstaat. Achteraf dienen ontvangers de uitgave van de specifieke uitkering te verantwoorden. Aan de TIK als SPUK zijn namelijk verantwoordingsvereisten verbonden. Het verantwoordingsproces loopt via de [Single information, Single audit](#) (SiSa)-regeling. Alle ontvangende partijen dienen een SiSa-verantwoording in te dienen. De kassier van een werkregio bundelt daarna alle individuele verantwoordingen. Dit is dus een getrapte verantwoording.

Het Rijk heeft na signalen vanuit de werkregio's over onduidelijkheid omtrent SiSa een goed bezochte informatiesessie georganiseerd. In de DPRA-voortgangsrapportage (2023) staat echter dat ondanks voorlichting aan het begin van de regeling van het ministerie van IenW, vaak onduidelijk was wat er werd gevraagd. In de interviews met werkregio's is deze voorlichtingssessie niet ter sprake gekomen.

Ervaringen met SiSa

In de praktijk zijn projecten met name door gemeenten ingediend en zijn zij dus ontvangers van de specifieke uitkering en voorzien ook in de cofinanciering. De gemeenten zijn daarom belast met SiSa-verantwoording. Ammerlaan schrijft ook dat in sommige gevallen de specifieke uitkering bewust aan gemeenten is overgelaten, omdat zij zich bezighouden met het stedelijk gebied, waar het budget van de impulsregeling meer lijkt te passen. Mogelijk vanwege de kleinschalige aard van veel maatregelen. Zo is in Limburg bestuurlijk afgesproken dat DPRA-gelden naar gemeenten gaan en Deltaprogramma Zoetwater (DPZ) naar het waterschap Limburg.

Over het algemeen wordt het verantwoordingsproces als arbeidsintensief en complex ervaren. Met name de getrapte verantwoording: eerst SiSa-verantwoording door alle ontvangende partijen van beschikkingen en het daaropvolgende jaar gebundeld door de kassier. Geïnterviewde werkregio's geven aan dat het logisch is dat verantwoording afgelegd moet worden, maar dat ook aan de voorkant al veel proces en toetsing vereist was. De verantwoording achteraf het brengt nogmaals een flinke administratieve last met zich mee en kost daarom veel tijd. De meeste werkregio's geven in de interviews echter aan dat het niet makkelijk en arbeidsintensief is. Twents Waternet geeft aan: *“SiSa is heel zwaar, zeker voor iets dat de ene overheid voor een andere doet.”* Werkregio Delfland ervaart de verantwoording als zwaarder dan de aanvraag: *“De strenge voorwaarden en de hoogte van het bedrag en de administratieve afhandeling zijn niet in lijn met elkaar.”*

De zwaarste, en soms dubbele, administratieve lasten liggen echter bij de kassier. Wanneer gevraagd naar ervaringen met het werken via een kassier is verschillend gereageerd. Kassiers ervaren het als zwaar (Provincie Zeeland, gemeente Heerlen) en niet-kassiers geven aan dat verantwoordingsproces niet al te zwaar is (Hoogheemraadschap Noorderkwartier, gemeente Westland, Wetterskip Fryslân en Sudwest-Fryslân, en 1Stroom). Ervaring met verantwoording van de specifieke uitkeringen is daarom wel relevant. Zo geeft werkregio Noorderkwartier aan dat de gemeente Dijk en Waard als kassier de SiSa-verantwoording niet als een probleem ervaart, omdat deze gemeente ervaring heeft met subsidietrajecten. Onjuistheden in verantwoordingen door andere gemeenten binnen de werkregio worden wel als vervelend ervaren.

Ook voor het ministerie van IenW zijn er administratieve lasten bij de SiSa-verantwoording. Het ministerie is belast met het controleren en verwerken van alle SiSa-verantwoordingen. Zoals beschreven in paragraaf 2.2 is SiSa-verantwoording een vereiste bij een SPUK. Het ministerie ontvangt verantwoording per kassier per beschikking. Elke werkregio heeft een kassier en elke kassier heeft tussen de 1 en 3 beschikkingen. Het ministerie verwerkt daarom circa 150 verantwoordingen per jaar. Rijkswaterstaat checkt namens het ministerie de verantwoordingen. Zoals beschreven in paragraaf 3.2.2 heeft Rijkswaterstaat aan de voorkant van het proces reeds een beoordeling uitgevoerd. In het interview plaatst de beoordelaar namens Rijkswaterstaat vraagtekens ten aanzien van doelmatige inzet van ambtenaren, zowel bij het Rijk als decentraal, bij deze werkwijze. Daarnaast ontvangt Rijkswaterstaat meermaals hulpvragen vanuit werkregio's met betrekking tot de SiSa-verantwoording. Vanuit de werkregio's weet men het Rijkswaterstaatloket dus goed te vinden, maar de verantwoordingslasten zijn dus aanzienlijk en worden als complex ervaren.

3.2.4 Vervolg na de TIK

De eerste DPRA-cyclus, waar de TIK onder valt, loopt binnenkort af. De tweede DPRA-cyclus start in 2025 met een nieuwe ronde stresstesten. In de interviews is kort stilgestaan bij het vervolgproces van de werkregio's, waar geen aanvullende impuls gelden voor beschikbaar zijn.

Duurzame samenwerking na de TIK

Zoals beschreven in paragraaf 3.2.1 werd vooraf aan TIK al decentraal samengewerkt ten aanzien van klimaatadaptatie. Geïnterviewde werkregio's geven unaniem aan dat die samenwerking door zal blijven gaan. De TIK heeft wel een impuls gegeven aan samenwerking. Zo geeft de werkregio De Liemers aan dat nu veel meer proactief over klimaatadaptatie wordt nagedacht. Werkregio Noorderkwartier denkt zelfs aan uitbreiding van de samenwerking met andere partijen, zoals woningbouwcorporaties, de GGD en veiligheidsregio's. Deze werkregio maakt zich wel zorgen over het verwezenlijken van de bestuurlijke ambities, omdat capaciteit en middelen bij gemeenten en technische marktcapaciteit teruglopen. Met name het aanstaande [ravijnjaar](#) 2026 wordt als zeer problematisch

ervaren. Driekwart van de Nederlandse gemeenten dreigen met grote tekorten op de begroting te maken te krijgen. De consequentie is, zoals omschreven door werkregio Delfland, dat 'gemeenten teruggaan naar de basis, naar de wettelijke taken'. Extra geld naar klimaatadaptatie staat dan op de tocht.

Monitoring gemiste kans

Naast boekhouding voor de verantwoording van de uitgave van de specifieke uitkering is monitoring een belangrijke manier om inzicht te krijgen in de geboekte voortgang ten aanzien van klimaatadaptatie-opgaven door de TIK. Werkregio's Fryslân en Zeeland geven echter aan dat een monitoringstool gemist wordt. Dit is ook een aanbeveling van Ammerlaan (2021). Zeeland heeft wel een eigen methodiek ontwikkeld waarmee het succes van klimaatadaptatiemaatregelen gemeten kan worden. Dit vereist wel een nulmeting vooraf aan de TIK. In de DPRA-voortgangsrapportage (2023) is aangegeven dat het Rijk onderzoek doet naar kwantitatieve indicatoren die landelijk in beeld zouden kunnen worden gebracht. Ook wordt gekeken naar kwantitatieve en kwalitatieve indicatoren die werkregio's zelf kunnen gebruiken om vooruitgang te meten met betrekking tot de doelen die ze stellen. Op dit moment lopen er zowel nationaal als op regionaal en lokaal niveau verschillende [initiatieven](#) voor monitoring in DPRA-verband.

3.3 Opbrengst van de TIK

3.3.1 Projecten en maatregelen

Tijdens de looptijd van de TIK hebben alle 45 werkregio's minstens één aanvraag ingediend. Op het vlak van financiering heeft de TIK derhalve gedaan waarvoor het is opgericht: de beschikbare cofinanciering vanuit het rijk is bijna voor de volledige 100% uitgekeerd. Dit gaat ervanuit dat alle projecten en maatregelen daadwerkelijk binnen de wettelijke termijn worden uitgevoerd. Het is mogelijk om een [wijzigingsverzoek](#) in te dienen wanneer projecten niet doorgaan of vertraging oplopen. In het geval dat werkregio's geen vervangende maatregelen kunnen uitvoeren zal een restbedrag overblijven.

Zodoende heeft de regeling een rol gespeeld in de totstandkoming van een groot aantal maatregelen om Nederland klimaatrobuuster te maken. Dit uitte zich hoofdzakelijk in projecten op kleine (gemeentelijke) schaal, voornamelijk op straat of wijkniveau. Enkele grotere regionale projecten zijn gefinancierd door provincies en waterschappen. Er waren relatief weinig aanvragen voor regionale of gebied overstijgende projecten, onder meer door beschikbaarheid van andere (subsidie)gelden en andere prioriteiten van provincies - hierover in paragraaf 3.3.3 meer.

Categorisering

Aanvragers werden verzocht hun project te categoriseren. Dit kon in vier categorieën:

- Ruimtelijke inrichting
- Water vasthouden en benutten
- Vergroten vanaf afvoercapaciteit
- Water bergen

Projecten bestonden daarnaast uit één of meerdere van onderstaande maatregelen, niet gelimiteerd tot dit lijstje:

- Ontsteden en vergroenen
- Waterbeheer en aanpassing watersysteem
- Aanpassing riolering
- Bovengrondse infiltratie
- Ondergrondse infiltratie

Werkregio's werden gestimuleerd om integrale projecten aan te dragen die meerdere doelen dienen, zoals wateroverlast en droogte. Aanvragers moeten toelichten hoe de maatregelen bijdragen aan waterbeheer en andere beleidsdoelen. Dit was echter geen harde eis om onnodige complexiteit te voorkomen. Veel werkregio's hebben hier dan ook niet op ingezet. Een uitschieter is Zeeland, die 25% van het budget had gereserveerd voor projecten met een integrale klimaataanpak.

Prioritering en urgentie

Op basis van de beschikbare informatie en gesprekken met betrokkenen kunnen we niet concluderen dat de meest

urgente projecten als eerste zijn aangepakt. Hoewel de TIK formeel gebaseerd moest zijn op uitgevoerde stresstesten en risicodialogen, waren er aanzienlijke verschillen tussen regio's in hoe prioritering plaatsvond. De filosofie achter de TIK was dat projecten logisch kwamen bovendrijven uit stresstesten en risicodialogen, en vervolgens in uitvoeringsagenda's werden vastgelegd. Dit zou theoretisch moeten betekenen dat de meest risicovolle gebieden en maatregelen met de hoogste urgentie als eerste zouden worden aangepakt.

In de praktijk werd deze prioritering niet vertaald in projectaanvragen. Gemeenten gaven zelf aan dat er geen eenduidig systeem was om projecten op basis van urgentie te rangschikken (Ammerlaan, 2021). Werkregio's verschillen sterk. Parkstad bijvoorbeeld hanteerde een praktische aanpak – er werd gekeken wat er op de plank lag, en dat werd aangevraagd en eventueel opgeplust. Twents Waternet koos voor projecten waar wel plannen voor lag, maar nog geen uitvoeringsplan. En aan de andere kant van het spectrum lag werkregio Fryslân, die zeer stellig was in de opvatting dat middelen alleen gingen naar de grootste klimaatproblemen.

In sommige regio's stonden de maatregelen los stresstesten en risicodialogen, en waren meer pragmatisch gekozen op basis van bestaande infrastructurele plannen (Twynstra Gudde, 2023). Bij het opstellen van de uitvoeringsprogramma's werd vaak naar gezocht om de aanpak van kwetsbaarheden uit de stresstesten te combineren met andere opgaven op infrastructureel vlak. Pragmatisme speelde zeker een rol: regio's kozen eerder voor maatregelen die snel en relatief eenvoudig uitvoerbaar waren, en binnen bestaande projecten pasten, zoals herinrichtingen van wijken en wegen (Ammerlaan, 2021). Dit is verklaarbaar, gezien de relatief korte tijd voor het indienen en uitvoeren van projecten.

Focus op water(retentie)

Werkregio's hebben overwegend prioriteit gegeven aan waterretentie: ongeveer drie op de vijf projecten hadden grotendeels het doel om water te bergen of langer vast te kunnen houden. Op het vlak van maatregelen bestond de hoofdmoot uit ontstenen en vergroening, waterbeheer, en aanpassing aan rioleringen. Gemeenten konden ontstenen relatief eenvoudig inpassen in bestaande renovatietrajecten. In het kader van waterberging zijn bijvoorbeeld vijverpartijen, beken, greppels en blauwe aders uitgegraven of aangelegd. Rioolwerkzaamheden werd vaak het aanleggen van een hemelwaterafvoer-riool. Hierdoor wordt regenwater gescheiden van afvalwater - hemelwater wordt zodoende afgevoerd naar oppervlaktewater. Dit beperkt de overloop van het afvalwater bij intense regen.

Kanttekening hierbij is dat de exacte balans nog moet worden opgemaakt, maar uit gesprekken met werkregio's en het ministerie blijkt dat de resultaten in het laatste jaar niet veel afwijken van eerdere jaren.

Meekoppelen hittestress

De TIK sluit maatregelen tegen hittestress expliciet uit van financiering. Toch hebben veel werkregio's geprobeerd hittestress als meekoppelkans mee te nemen in hun projecten, waardoor de beperking van het deltafonds gedeeltelijk werd omzeild. Regio's waren vaak creatief (en subtiel) in hun aanvragen, waardoor koppeling aan vergroening en waterberging mogelijk was. Voorbeelden hiervan zijn het aanleggen van wadi's, groene daken en het onttegenen. Vooral bij dat laatste was een sterk aanknopingspunt. Regio Twents Waternet kon bijvoorbeeld op deze wijze toch meekoppelen, dit gold voor meer regio's. Ook heeft vergroening van enkele stadskernen (bijvoorbeeld regio Parkstad) weten bij te dragen aan het thema.

Praktische keuzes

Uit onze interviews blijkt dat het eerste jaar (2021) grotendeels laaghangend fruit is geplukt. Dit is ook de ervaring met ambtelijke (Rijkswaterstaat) staf die nauw zijn betrokken bij de TIK. Het gaat dan met name om projecten die al op de uitvoeringsagenda stonden, vaak ook met concrete plannen. Door de financiële injectie konden zij naar voren worden gehaald - in die zin is sprake van versnelling. In veel gevallen werd de specifieke uitkering ingezet als extra financiële bijdrage: hierdoor kon in een project bijvoorbeeld een groter gebied worden meegenomen, of een extra set maatregelen kon worden getroffen. Dit 'opplussen' is veelvuldig genoemd door werkregio's.

Tot een groot aantal geheel nieuwe projecten heeft de TIK derhalve niet geleid. Verder in het proces (2022, 2023) werden ze wel incidenteel aangevraagd – er was meer voorbereidingstijd geweest, en de makkelijke keuzes waren al gemaakt. De keuze voor 'veilige' maatregelen waren een logisch resultaat vanwege de korte voorbereidingstijd van de regeling. Niet alleen de voorbereidingstijd was hierin een factor: ook de looptijd waarin maatregelen gerealiseerd dienen te worden. Projecten moeten afgerond zijn voor 31 december 2027. Dit werd gezien als kort, en veel werkregio's waren niet bereid het risico te dragen. In de regel lag de voorkeur daarom bij het naar voren halen en opplussen.

3.3.2 Cofinanciering

Een van de bestuurlijke doelen van het Bestuursakkoord Klimaatadaptatie was om via de TIK medeoverheden te stimuleren om (mede) te investeren in projecten en maatregelen.

De regeling bepaalt dat de Rijksbijdrage uit de TIK maximaal een derde (33,3%) van de kosten bedraagt. Dit betekent dat medeoverheden gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor minimaal twee derde (66,7%) van de kosten. In het voortraject van de TIK is afgesproken dat de DPRA-regio's deze decentrale bijdrage evenredig zouden opbrengen. Dit zou betekenen dat kosten na aftrek van de specifieke uitkering gelijk worden verdeeld over de desbetreffende gemeenten, provincies en waterschappen.

Kleinschaligheid

Uit inventarisaties (Ammerlaan 2021, Lamaker 2023) blijkt dat meer dan 80% van de projecten gefinancierd wordt door de gemeente alleen. Voor 2022 was dit zelfs bijna 90%. Hoewel er geen definitieve cijfers zijn over 2023, is het onaannemelijk dat het beeld significant anders is. Dit correspondeert ook met de bevindingen uit onze gesprekken met regio's en betrokkenen. Binnen werkregio's hebben gemeenten veruit het grootste aantal projecten ingediend en zijn gemeenten ook de grootste ontvangers geweest van cofinanciering door het rijk. In die zin is het ook logisch dat gemeenten de grootste financiers zijn. Grote (regionale) projecten hadden tot een grotere financiële rol van provincie en waterschappen kunnen leiden. Dit wordt in paragraaf 3.3.3 nader toegelicht.

Op gemeentelijk niveau is echter nog maar beperkt structurele financiering georganiseerd voor klimaatadaptatie (DPRA-voortgangsrapportage 2022). Gemeenten hebben doorgaans eigen middelen aangesproken, voornamelijk uit de algemene middelen en/of opbrengsten rioolheffing. Wanneer deze inkomsten stijgen, kan er meer inspanning gedaan worden op watergerelateerde onderdelen van klimaatadaptatie. Hoewel klimaatadaptatie als overkoepelend thema geen expliciete wettelijke taak is, zijn gemeenten wel verantwoordelijk voor de ruimtelijke inrichting van de openbare ruimte, en het tegengaan van wateroverlast. In de praktijk moet klimaatadaptatie respectievelijk tegengaan van wateroverlast op lokaal niveau concurreren met andere beleidsterreinen, zoals zorg, wonen, en onderwijs. De politieke kleur van de gemeenteraad heeft daarom invloed op hoeveel geld een gemeente in de praktijk kon vrijmaken. Een andere belangrijke factor hierin is zichtbaarheid van klimaatproblematiek en daarmee ook van de voorgestelde maatregelen: als die impact groot is, kunnen bestedingen ten behoeve van de maatregelen rekenen op meer draagvlak van burgers en daarmee ook van raadsleden.

Extra middelen?

Nominaal was sprake van een verplichte twee derde financiering. Echter bij veel aanvragen is een lagere rijksbijdrage gevraagd, waarmee per saldo extra eigen middelen zijn aangewend door de decentrale overheden. Daarnaast zijn er nog specifieke gevallen, zoals provincie Overijssel die het totale budget voor werkregio's vergroot heeft met 20%. Ook is er geld gevonden in het LIFE-Programma van de EU. Werkregio Fryslân heeft hier gebruik van gemaakt.

Een interessante vorm van financieren is gevonden door de gemeente Leeuwarden, die in 2024 een klimaatveranderingsheffing heeft ingesteld, de zogenaamde Waterzorgheffing. Deze heffing is bedoeld om de kosten te dekken die samenhangen met de gemeentelijke zorgplichten voor hemelwater en grondwater, waaronder maatregelen tegen wateroverlast door hevige regenval en andere klimaatadaptatieve initiatieven. Het effect hiervan is dat buitenstedelijke gebieden van de gemeente op deze manier meebetalen aan stedelijk gebied.

Over de toekomstige financiering van klimaatadaptatie bestaan veel zorgen (DPRA-voortgangsrapportage 2023). De gesproken stakeholders bevestigen dit. Het gebrek aan een wettelijke status maakt klimaatadaptatie een kwetsbaar onderwerp. Gebrek aan middelen kan ook een effect hebben op functioneren en mogelijkheden van de DPRA-regio's.

3.3.3 Samenwerking en bewustzijn

De TIK heeft met zekerheid geleid tot intensivering van de samenwerking binnen werkregio's. In sommige gevallen was de impulsregeling het startschot voor regionale samenwerking, en moest een DPRA-regio uit het niets worden opgetrokken. In andere regio's werd al samengewerkt aan klimaatadaptatie – met name op het gebied water, vaak als invulling het Bestuursakkoord Water. In die regio's heeft de regeling gezorgd voor intensivering op dit thema. Werkregio's rapporteerden daarnaast dat zij zich door de TIK meer bestuurlijke steun voelden om klimaatadaptatie als structurele opgave te zien (DPRA-voortgangsrapportage, 2023).

Hoewel veel projecten op gemeentelijk niveau worden uitgevoerd, zijn er ook samenwerkingen met provincies en waterschappen. Echter, zoals in paragraaf 3.3.1 reeds aangestipt: bovengemeentelijke en regionale projecten zijn

schaars gebleken. Betrokkenen geven frequent aan dat regionale samenwerking een 'nice to have' was – een ideaalbeeld. In de praktijk verloren de regionale projecten van het van de lokale. De factoren waren vrij universeel: een langere voorbereidingstijd, een te lange uitvoeringstijd voor de looptijd van de TIK, het niet willen of kunnen dragen van risico's door tijdsdruk, en bestaande financiële regelingen binnen andere programma's. Niet alleen de TIK is een bron van financiering, ook bijvoorbeeld het Klimaatfonds, en projecten moesten nieuw zijn, of nog niet gestart.

Onwelwillendheid was zeker geen factor. Twents Waternet had bijvoorbeeld 25% van het budget gereserveerd voor bovenregionale projecten. Na inventarisatie bleek echter dat de vraag vanuit lokale projecten het beschikbare budget al ruimschoots oversteeg, en deze werden voorrang toegekend – ook vanuit de gedachte: eerst de problemen het dichtst bij huis oplossen. Ook Noorderkwartier had budget geoormerkt voor regionale projecten, waar echter weinig gebruik van is gemaakt. Veel regionale klimaatproblematiek is ook van een andere intensiteit en grootte, en het is dan ook de vraag of de beperkte financiële middelen binnen de TIK hiervoor effectief hadden kunnen worden ingezet.

De TIK heeft geleid tot een specifieke vorm van solidariteit: kleinere gemeentes werden ondersteund door de grotere. Grotere werkregio's hebben actief geïnvesteerd in het helpen van kleinere gemeenten bij het indienen van aanvragen. Dit heeft ervoor gezorgd dat ook daar klimaatadaptatie voortvarend is opgepakt (DPRA-voortgangsrapportage, 2023). Daarbij is dit verschillend vormgegeven binnen werkregio's: Noorderkwartier gaf bijvoorbeeld het waterschap de faciliterende rol. Veel afzonderlijke gemeenten in de regio hadden afzonderlijk geen capaciteit om aanvragen kunnen doen, ook niet voor subsidies buiten de TIK. Daar is een aparte overeenkomst mee gesloten, die regelmatig geëvalueerd is. De kleinere gemeentes waren erg tevreden met de faciliterende rol van het hoogheemraadschap.

Bewustzijn

Bewustzijn over het thema klimaatadaptatie kan zich ruwweg bevinden op het bestuurlijke, institutionele, en het burgerlijke vlak.

Voor wat betreft bestuurlijke betrokkenheid: dit was een factor die met de TIK impliciet (want nergens vastgelegd) werd verlangd. Procesmatig was vereist dat bestuurders aanvragen voorzagen van een handtekening. Dit heeft het thema klimaatadaptatie bij bestuurders persoonlijk extra aangestipt, en heeft het thema ook (al dan niet tijdelijk) een boost gegeven op de beleidsagenda. De politieke kleur van de gemeente speelde daar overigens ook een rol in.

Op institutioneel vlak heeft de TIK ook bijgedragen aan een groeiend bewustzijn binnen ambtelijke organisaties over klimaatadaptatie. In sommige regio's wordt klimaatadaptatie niet langer als een aparte opgave gezien, maar als een vast onderdeel van beleidsdomeinen zoals ruimtelijke ordening, waterbeheer en stedelijke ontwikkeling. Werkregio De Liemers illustreert dit: veel afdelingen (bijvoorbeeld Wegen, Infra) die voorheen weinig expliciet te maken hadden met klimaatadaptatie nemen het aspect inmiddels proactief mee in projecten en besluiten. Toch is de mate van bewustzijn en institutionele inbedding erg afhankelijk van de specifieke werkregio. Uit onze gesprekken blijkt ook dat het vaak wordt gezien als aparte taak, en vooral projectmatig wordt behandeld.

Ook groeide de ambtelijke capaciteit. Steeds meer gemeenten en provincies stelden functionarissen (beleidsmedewerkers, projectmanagers) die specifiek werken aan klimaatadaptatie. Toch blijft dit vaak beperkt tot één of enkele medewerkers per organisatie, wat de afhankelijkheid van individuen groot maakt. Meerdere regio's gaven aan dat het vertrek van medewerkers een gat in de organisatie sloeg.

De impact op bewustzijn en handelingsperspectief van burgers is lastiger te meten. Werkregio's probeerden frequent projecten te kiezen die goed zichtbaar zijn, en dus de noodzaak van klimaatadaptatie onderstrepen – denk aan pleinen in dorps- of stadskernen. Projecten die dicht bij de burger staan hebben vaak wel impact. Veel gemeenten hebben projecten opgezet met als doel tuinen te vergroenen en regenwater beter af te voeren. Dit heeft burgers actief betrokken bij klimaatadaptatieve maatregelen, bijvoorbeeld via subsidies voor het afkoppelen van regenwater of tegelwip-acties (DPRA-voortgangsrapportage, 2022). In sommige gemeenten is een 'afkoppelcoach' ingezet om bewoners te helpen hun tuin klimaatvriendelijker te maken. Ook zijn er initiatieven waarin bewoners elkaar adviseren over vergroening (Ammerlaan, 2021). Deze maatregelen vallen echter buiten de TIK, omdat ze op privaat terrein plaatsvinden.

De impact daarvan lijkt daarnaast beperkt. Vooral inwoners die al klimaatbewust zijn, maken gebruik van subsidies. Wijken met veel verharding en lage sociale cohesie blijven achter (Twynstra Gudde, 2023). Ook is het handelingsperspectief niet altijd duidelijk: burgers weten vaak niet goed wat ze zelf kunnen doen in hun directe omgeving.

3.3.4 Kennisdeling

Kennisdeling binnen de TIK gebeurde wel, maar lang niet altijd proactief en structureel. De mate waarin kennis werd gedeeld hing sterk af van de betrokken partijen en de bestaande regionale samenwerkingen.

Bijproduct, geen hoofddoel

De TIK was primair bedoeld om medeoverheden te ondersteunen bij de uitvoering van klimaatadaptatieprojecten. Kennisdeling ontstond als bijeffect van deze samenwerking, maar was geen verplicht of formeel georganiseerd onderdeel van de regeling. Werkregio's organiseerden soms bijeenkomsten om ervaringen te delen, maar dit gebeurde op vrijwillige basis. Vaak gebeurde het ook via informele (ambtelijke) contacten, bijvoorbeeld met naburige gemeenten en werkregio's, of via gremia die niet primair zijn gericht op klimaatadaptatie, zoals het Regionaal Bestuurlijk Overleg Rijn-Oost.

Onder een aantal stakeholders bestaat de wens om 'uniforme' richtlijnen of wat simpele formats voor kennisuitwisseling te hebben. Nu was de mate van kennisdeling sterk afhankelijk van een proactieve houding van individuele werkregio's en ambtenaren. Dit zorgde ervoor dat sommige regio's samen optrokken, terwijl andere minder betrokken waren bij kennisdeling.

Kennisprong vooral op kleine schaal

Het beeld is ontstaan dat vooral (kleinere) gemeenten geprofiteerd hebben van de kennisdeling binnen werkregio's. Veel kleine gemeenten hadden aanvankelijk weinig expertise op het gebied van klimaatadaptatie, maar konden dankzij de samenwerking met grotere gemeenten en waterschappen beter geïnformeerd en ondersteund worden. Veel gemeenten hadden moeite om risicodialogen op een passende manier te organiseren, maar konden dit met ondersteuning van werkregio's en inhuur van externen alsnog realiseren (Ammerlaan, 2021). Nu er wat meer vertrouwen is met deze systematiek is de kans aanwezig dat dit proces in de volgende DPRA-cyclus soepeler verloopt. Bij de aanvragen werd veelvuldig gebruikgemaakt van het Kennisportaal Klimaatadaptatie, om in te lezen en voorbereidingen te treffen voor de aanvragen. Toch bleef de kruisbestuiving vaak beperkt een beperkte groep, met name beleidsmedewerkers klimaatadaptatie of waterbeheerders.

Gemiste kans

Monitoring en evaluatie van impact van maatregelen is geen standaardelement binnen de TIK. Op het aanvraagformulier zijn ingediende projecten zoveel mogelijk gekwantificeerd en meetbaar gemaakt, maar deze info is niet volledig en overzichtelijk beschikbaar. Veel betrokkenen ervaren het als gemis dat monitoring niet mocht worden meegenomen. Dit sentiment wordt gedeeld door bijna alle betrokkenen. Hierdoor ontbreekt ook een gestructureerd proces waarin DPRA-werkregio's van elkaars ervaringen kunnen leren. Maar belangrijker: er wordt niet duidelijk genoeg welke maatregelen effectief zijn, en welke niet. Dit heeft ook politieke implicaties: geen monitoring betekent dat er kwantitatief weinig bewijs is over de daadwerkelijke klimaatimpact van de TIK, buiten procedurele aspecten en versterking van samenwerking. Dit kan het lastiger maken om toekomstige financiering voor klimaatadaptatie structureel te bewerkstelligen.

4 Conclusies en aanbevelingen

Dit evaluatierapport geeft antwoord op de vragen of de wijziging van de Waterwet en de Tijdelijke Impulsregeling Klimaatadaptatie (TIK) het resultaat hebben opgeleverd dat de ondertekenaars van het Bestuursakkoord Klimaatadaptatie in 2020 voor ogen hadden. Het vervullen van deze ambities is een cyclisch proces dat elke zes jaar wordt herzien en aangepast aan nieuwe inzichten en ontwikkelingen. Nu de gelden uit de TIK zijn toegekend, is het mogelijk om geleerde lessen te benutten voor de nieuwe DPRA-ronde die in 2024 van start is gegaan.

4.1 Conclusies

In hoeverre zijn bestuurlijke doelen gehaald?

De korte toevoeging aan artikel 7 van de Waterwet heeft een belangrijke wijziging mogelijk gemaakt, namelijk het besteden van gelden uit het Deltafonds aan maatregelen en voorzieningen tegen wateroverlast van medeoverheden in de vorm van een specifieke uitkering. Dit heeft de juridische en financiële randvoorwaarden gecreëerd om de afspraken tussen het Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen uit het Bestuursakkoord Klimaatadaptatie te realiseren.

Vervolgens heeft de introductie van de TIK medeoverheden daadwerkelijk in staat gesteld om versneld maatregelen te treffen tegen wateroverlast, droogte en de gevolgen van overstromingen. De wijziging van de Waterwet was daarom een pragmatische stap om deze impulsregeling uit de investeringsruimte van het Deltafonds als beleidsinstrument mogelijk te maken. Eventuele verdringing met de andere doelen van het Deltafonds, waaronder waterveiligheid, is door het inzetten van de investeringsruimte voorkomen. De pragmatische aard van deze wijziging is terug te zien in het relatief snelle en politiek-bestuurlijk nauwelijks controversiële wijzigingsproces. De belangrijkste keuzes waren immers reeds gemaakt in het Bestuursakkoord zelf.

De regeling heeft daarnaast bijgedragen aan een grotere betrokkenheid van medeoverheden bij klimaatadaptatie en het vrijmaken van meer dan € 400 miljoen aan cofinanciering op decentraal niveau. Het Rijk heeft € 200 miljoen ingezet voor de TIK. Hoewel de impulsregeling slechts een klein deel van het Deltafonds beslaat, heeft de wetswijziging een belangrijke nieuwe ontwikkeling gemarkeerd in de financiering van ruimtelijke adaptatie, waarbij de Rijksoverheid maatregelen van medeoverheden *direct* mede financiert.

De TIK is gebruikt om medeoverheden financieel te ondersteunen om klimaatproblematiek te adresseren – waarbij doelmatigheid en urgentie relevante voorwaarden waren. Mede op basis daarvan werden aanvragen gedaan, en waar goedgevonden, gehonoreerd. Op papier werd er zo een brug geslagen tussen klimaatproblemen en een (mogelijke) oplossing. Het hoofddoel was daarmee tweeledig: het versnellen van maatregelen ten aanzien van opgaven voor klimaatadaptatie én het versterken van regionale samenwerking en bewustwording. Er is daarin een balans gezocht tussen enerzijds het in staat stellen van alle medeoverheden om een bijdrage van het Rijk te ontvangen, een piekbui kan immers overall vallen, en anderzijds prioritering binnen deze opgaven aan te brengen op basis van een aantal randvoorwaarden en criteria gericht op doeltreffendheid, doelmatigheid en urgentie. En daarmee de koppeling met stresstesten en risicodialogen uit de DPRA-cyclus.

In hoeverre zijn maatregelen getroffen voor knelpunten?

Uitgangspunt van de TIK was om concrete maatregelen mogelijk te maken, om zo klimaatkwetsbaarheden te verminderen. Als gevolg van de TIK zijn geplande projecten uitgebreid en nieuwe projecten gepland en uitgevoerd. Daarmee is tevens een ander belangrijk doel, namelijk bredere en structurele aanpak van klimaatadaptatie, een stap dichterbij gekomen. De impulsregeling heeft derhalve met zekerheid de beoogde katalysatorfunctie gehad.

Uit de praktijk blijkt derhalve dat de balans tussen een gelijkmatige verdeling van het beschikbare budget en prioritering van maatregelen soms doorsloeg naar het eerste. Mede bij gebrek aan een sturend kader, hebben discussies over verdeling van het geld binnen werkregio's veel tijd en (politieke) inspanning gekost. Veel werkregio's kozen uiteindelijk voor een 'diplomatieke' aanpak: middelen verdelen op basis van factoren als demografie en oppervlakte, en niet op urgentie van klimaatproblematiek. Mede als gevolg daarvan was de link tussen de resultaten van stresstest en risicodialoog enerzijds, en uitvoeringsprogramma en projecten/maatregelen binnen de TIK anderzijds weliswaar voldoende, maar niet optimaal. Er is lang niet altijd sprake van doelgerichte budgetallocatie, en praktische aspecten (wat ligt er al op de plank, wat kan snel) waren veelal bepalend. Gezien de limiterende factoren van de TIK (bijvoorbeeld tijdige voltooiing van projecten, en tekort aan technisch personeel en uitvoeringscapaciteit) is enige risicoschuwheid overigens niet geheel onlogisch.

Hoe wordt de TIK gewaardeerd door stakeholders?

Over het algemeen is de regeling als impuls in de werkregio's ervaren als een groot succes. Zoals de DPRA-voortgangsrapportage (2023) treffend schrijft: *“De grootste meerwaarde van de impulsregeling is volgens veel werkregio's niet de versnelling van de maatregelen, maar de impuls die is gegeven aan regionale samenwerkingen in de werkregio's én het op de kaart zetten van het thema klimaatadaptatie.”* In gesprekken met stakeholders voor deze evaluatie wordt deze bevinding veel onderschreven. De TIK heeft dus niet enkel opbrengsten in de vorm van concrete maatregelen voor klimaatadaptatie knelpunten in de fysieke ruimte, maar ook ontastbare meerwaarde zoals bewustwording, versterkte regionale samenwerking, en kennisdeling. Niet alleen op institutioneel niveau, maar ook in een breder netwerk van bijvoorbeeld burgers, onderwijsinstellingen en bedrijfsleven.

Een belangrijke eis uit het Bestuursakkoord was om de regeling zo eenvoudig mogelijk te maken en uitvoeringslasten minimaal te houden. De praktijk geeft aan dat dit niet volledig gelukt is. Zowel bij de aanvang van het proces met het vormen van werkregio's en het verdelen van de beschikbare specifieke uitkeringen, het aanvraagproces, en als bij het verantwoordingsproces geven stakeholders terug dat er veel tijd en energie gestoken is in het proces en administratieve handelingen. Vooral door de gedetailleerde verantwoordingsvereisten die verbonden zijn aan de SPUK. Dit vormt een uitdaging voor gemeenten, met name voor kleinere gemeenten met beperkte capaciteit. Daarnaast zijn de lasten vanwege de getrapte verantwoording extra groot voor de kassiers.

Wat is het vervolg?

De gesproken werkregio's geven aan dat decentrale samenwerking op klimaatadaptatie blijft voortbestaan, waarbij sommige regio's, zoals Noorderkwartier, zelfs uitbreiding met nieuwe partners overwegen. Tegelijkertijd zijn er zorgen over de financiële toekomst, vooral vanwege het verwachte 'ravinjaar' 2026, waarin veel gemeenten met tekorten te maken krijgen en mogelijk terugvallen op alleen wettelijke taken. Dit kan de financiering van klimaatadaptatie (als niet-wettelijke opgave) onder druk zetten. In alle gesprekken is daarom de behoefte kenbaar gemaakt voor een vervolg op de regeling. De regeling heeft met name kortetermijnprojecten gestimuleerd, maar er is behoefte aan structurele financiering en integratie in bredere klimaatadaptatiestrategieën.⁶ Daarbij is ook de behoefte voor steun vanuit het Rijk voor kosten die niet in aanmerking kwamen voor financiering vanuit de TIK uitgesproken, specifiek hittestress als één van de vier thema's binnen de DPRA. Als maatregelen tegen hittestress bij een eventueel vervolg vanuit het Deltafonds gefinancierd dienen te worden, dan is een nieuwe aanpassing van de Waterwet noodzakelijk. Ten slotte wordt het gebrek aan een uniforme monitoringstool als een gemiste kans beschouwd. Hoewel sommige regio's, zoals Zeeland, eigen methodieken ontwikkelen, ontbreekt een landelijk instrument om de voortgang en effectiviteit van klimaatadaptatiemaatregelen goed te meten.

4.2 Aanbevelingen

Op basis van de bevindingen in dit evaluatierapport zijn de onderstaande aanbevelingen geformuleerd. Deze aanbevelingen hebben deels betrekking op een eventueel vervolg van financiering uit Rijksmiddelen voor klimaatopgaven op lokaal en regionaal niveau, maar hebben ook breder betrekking op de DPRA-cyclus.

Metten en delen van successen

- Monitoring van de impact van genomen maatregelen wordt op dit moment onvoldoende gedaan en wordt daarom gezien als gemiste kans. Zoals beschreven in paragraaf 3.2.4 lopen er op dit moment zowel nationaal als op regionaal en lokaal niveau verschillende [initiatieven](#) voor monitoring in DPRA-verband. Binnen werkregio's, zoals de werkregio Zeeland, is daarnaast in sommige gevallen een eigen monitoringssysteem opgezet. Monitoring vereist echter kennis van de situatie voorafgaand aan de genomen maatregelen. Aanbevolen wordt om onderzoek te doen naar een landelijk meetinstrument en daarbij ook onderzoek te doen naar het doen van een nulmeting. Mogelijk op basis van de methodiek van de provincie Zeeland.
- Het Kennisportaal Klimaatadaptatie heeft een geordende uitstraling, maar de hoeveelheid informatie is zeer groot, zeker met het oog op de beperkte menselijke capaciteit op het onderwerp Klimaatadaptatie. Ter illustratie: de sectie Hulpmiddelen en de vernieuwde Voorbeeldenkaart bevatten veel data, maar het is tijdsintensief om elk individueel voorbeeld door te nemen. Zeker op het gebied van best practices kan hier nog veel gewonnen worden:

⁶ Mogelijke structurele financieringsvormen worden nader onderzocht door de ambtelijke Werkgroep DPRA, waarin rijk en medeoverheden zitting hebben.

aanbevolen wordt derhalve een bepaalde mate van selectie toe te passen, bijvoorbeeld in de vorm van overzichtsartikelen per maatregel-categorie.

Wettelijke beperkingen

- Een groot deel van Nederlands grondgebied, evenals vastgoed, is in privaat eigendom. Het kan raadzaam zijn meer onderzoek te doen hoe samengewerkt kan worden met private en/of semipublieke partijen. Voorbeelden hiervan zijn convenanten met woningcorporaties en projectontwikkelaars waarin klimaatadaptatie wordt meegenomen bij renovaties en nieuwbouw. Ook financiële en juridische prikkels behoren tot de opties.
- Hittestress is een thema dat meerdere beleidsterreinen doorkruist. Voor de korte termijn wordt hiertoe de Actieagenda Hitte door het Rijk uitgewerkt om partijen in beweging te krijgen op dit gebied. Beleid op hitte voor de langere termijn wordt uitgewerkt in de herijking van de Nationale Klimaatadaptatiestrategie (NAS'26) in de opgave 'Hittebestendige Stad'. Deze twee producten vullen elkaar aan en worden verwacht het hittebeleid van de overheid te vormen. De uitvoering van dit hittebeleid zou baat hebben bij het (steviger) verankeren van het thema hitte in bestaande of nieuw vorm te geven financiële regelingen. Een route hiervoor zou mogelijk ook via het Deltafonds kunnen lopen middels voeding vanuit andere departementen.

Als de politieke wens bestaat om een nieuwe regeling op te zetten, dan doet deze evaluatie de volgende aanbevelingen

- Infrastructurele projecten kennen een lange voorbereiding. Uiterlijke uitvoering voor 1 januari 2028 van de ingediende projecten is een belangrijke randvoorwaarde van de TIK die geleid heeft tot minder grootschalige projecten. Op dit moment zijn vanuit medeoverheden een aantal vervangende projecten ingediend bij Rijkswaterstaat, omdat eerder ingediende projecten niet meer te realiseren zijn binnen de uitvoeringstermijn. De verwachting is dat de komende tijd meer vervangende projecten ter goedkeuring ingediend zullen worden. Aan medeoverheden wordt aanbevolen om bij een eventueel vervolg in een vroeg stadium collega's vanuit de uitvoeringspraktijk te betrekken bij de keuze van projecten. Aan het Rijk wordt aanbevolen om bij een eventuele nieuwe regeling een langere looptijd te overwegen.
- Uitvoeringscapaciteit, zowel technische capaciteit in de markt als ambtelijke capaciteit bij (kleine) gemeenten, is een belangrijk risico voor het succes van een eventueel vervolg. Ook voor het succesvol benutten van de toegekende gelden zijn financiële middelen, met het aanstaande ravijnjaar 2026, en technische capaciteit in de markt een belangrijk aandachtspunt. Aanbevolen wordt om een uitvoeringstermijn te kiezen die passend is bij de voorziene technische capaciteit in de markt en ambtelijke capaciteit gedurende de uitvoeringsperiode.
- Uit de gesprekken met stakeholders is gebleken dat de rol van provincies vaak minder groot is dan verwacht. Stakeholders zien een coördinerende rol voor provincies weggelegd. Aanbevolen wordt om bij een eventueel vervolg samen met IPO te onderzoeken welke regisserende en coördinerende rol provincies kunnen spelen. Met name op het gebied van de bovenregionale stresstesten en de risicodialogen die daaruit voortvloeien.
- Het verdelen van de specifieke uitkering en het prioriteren van projecten is in alle werkregio's zelf vormgegeven. Dit proces heeft veel tijd gekost en administratieve lasten gekend. Aanbevolen wordt om bij een eventueel vervolg samen met de werkregio's onderzoek te doen naar een geharmoniseerde manier van het prioriteren van projecten. Bovendien concludeert deze evaluatie dat de connectie tussen stresstesten en risicodialogen door Rijkswaterstaat als voldoende beoordeeld is tijdens de aanvraagronde, maar dat de maatregelen niet altijd direct voortkomen uit stresstesten en risicodialogen. Dit was dan ook niet het voornaamste doel van de TIK. Aanbevolen wordt om bij een eventueel vervolg de relatie tussen deze sterker te verplichten. Met de TIK is immers veel laaghangend fruit geplukt.

Bronvermelding

Ammerlaan, L. (2021). Analyse van ingediende aanvragen in 2021.

Arcadis (2024). Financiële en ruimtelijke impact klimaatadaptatie Nederland.

Lamaker, T. (2023). Accelerating climate change adaption through financial stimuli for local authorities.

Rijksoverheid (2021). Voortgangsrapportage Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie over 2021.

Rijksoverheid (2022). Voortgangsrapportage Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie over 2022.

Rijksoverheid (2023). Voortgangsrapportage Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie over 2023.

Twynstra Gudde (2023). Onderzoek voortgang klimaatadaptatie in de gebouwde omgeving.

Bijlage A DPRA-werkregio's op kaart

Figuur 4. DPRA-werkregio's (bron: Kennisportaal Klimaatadaptatie, n.d.)

Colofon

EVALUATIERAPPORT
TIJDELIJKE IMPULSREGELING KLIMAATADAPTATIE EN WIJZIGING ARTIKEL WATERWET

KLANT
Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat

AUTEUR
Jeroen Klooster, Alexander Kok, Thom Versteegen

ONZE REFERENTIE
AZHC2HHQP3YM-354678377-597:1

DATUM
31 maart 2025

STATUS
Definitief

Over Arcadis

Arcadis is de leidende wereldwijd opererende datagedreven duurzame ontwerp-, advies- en consultancyorganisatie op het gebied van de natuurlijke en gebouwde omgeving. Wij zijn met 36.000 architecten, data-analisten, ingenieurs, projectplanners, water- en duurzaamheidexperts. Onze gedeelde passie is: Improving quality of life. Toewijding aan de strategie 'accelerating a planet positive future' onderschrijft onze wereldwijde samenwerking met klanten en hoe we hen helpen met duurzame projectkeuzes. We combineren digitale met mensgerichte innovaties en omarmen toekomstgerichte vaardigheden op het gebied van milieu, energie, water, gebouwen, transport en infrastructuur. We werken vanuit meer dan dertig landen en rapporteerden in 2023 een bruto omzet van 5 miljard euro. www.arcadis.com

www.arcadis.com

Arcadis Nederland B.V.

Postbus 220
3800 AE Amersfoort
Nederland

T +31 (0)88 4261 261

Arcadis. Improving quality of life

Volg ons op

[Arcadis](https://www.arcadis.com)